

VÉDELMI TANULMÁNYOK

2020/1

PÉCZELI ANNA

**A magyar–amerikai kapcsolatok a
hidegháború végétől napjainkig**

Védelmi Tanulmányok

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont
Stratégiái Védelmi Kutatóintézetének időszakosan megjelenő,
lektorált, elektronikus (online) kiadványa.

Szerkesztés és tördelés:

Árva János, Csiki Varga Tamás, Etl Alex, Tálás Péter, Tálás Wanda

Lektor:

Tálás Péter

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszérológat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében a Nemzeti Közszerológati Egyetem felkérésére készült

ISSN 2677-1337

© Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2020

Tartalom

A magyar–amerikai kapcsolatok gyökerei **6**

A magyar–amerikai kapcsolatok a hidegháborúban **9**

A bilaterális kapcsolatok romlása, az 1956-os forradalom,
és a magyar kérdés az ENSZ-ben

A magyar–amerikai kapcsolatok normalizálása
és a Szent Korona visszajuttatása

Az 1980-as évek és a hidegháború vége

A magyar–amerikai kapcsolatok politikai és kulturális dimenziója a rendszerváltástól napjainkig **15**

A rendszerváltás időszaka

A magyar–amerikai kapcsolatok az 1990-es években

A magyar–amerikai kapcsolatokat érő külső hatások

A magyar–amerikai politikai kapcsolatok legfőbb sarokkövei

Magyarország és az Egyesült Államok közötti magasrangú látogatások

Az Egyesült Államok puha hatalmi eszközei és a magyar–amerikai
kulturális kapcsolatok

A magyar–amerikai együttműködés katonai dimenziója **33**

Magyarország a NATO-hoz vezető úton

Magyarország a NATO szövetségben

Békefenntartó missziók

A magyar stratégiai kultúra és a haderőreformok

Gazdasági együttműködés **48**

Konklúzió **53**

Felhasznált irodalom

A magyar–amerikai kapcsolatok a hidegháború végétől napjainkig

Péczeli Anna

Magyarország és az Egyesült Államok méreteit, illetve gazdasági és politikai potenciálját tekintve merőben eltérő tulajdonságokkal rendelkezik. Az Egyesült Államok területe több, mint százszorosa Magyarországnak, lakossága pedig harmincháromszorosa. A két ország között gazdasági szempontból is komoly egyenlőtlenségek vannak, ami politikai befolyásukat és katonai mozgásterüket is meghatározza. Kapcsolatuk visszanyúlik a 19. század első évtizedeire, amikor több magyar utazó és politikus az Egyesült Államokba látogatott, és útikönyvekben illetve beszámolóikban írták le első benyomásaikat az Egyesült Államokról. A magyarok ekkor még a Habsburg Birodalom, majd az 1867-es kiegyezést követően az Osztrák-Magyar Monarchia tagjaként jelentek meg az amerikaiak látókörében. Ennek megfelelően kezdetben az Egyesült Államok Bécsbe akkreditált követe foglalkozott a magyarokkal kapcsolatos diplomáciai ügyekkel. Az első amerikai nagykövetet csak az első világháború végével nevezték ki Magyarországra.

Ezt követően a két ország kapcsolata számos komoly történelmi változáson ment keresztül, és a korábbi ellenfelek az 1990-es évek második felére szövetségessé váltak. Míg a világháborúkban és a hidegháborúban ellentétes oldalon álltak, a rendszerváltáskor az Egyesült Államok komoly segítyeket nyújtott a közép-kelet-európai államok gazdasági és politikai átalakításához, amiből Magyarország is részesült. Az euroatlanti integráció már az 1990-es évek elejétől a magyar külpolitika egyik fő célkitűzése volt, és a délszláv válságok eredményeképpen Magyarország geostratégiai szempontból jelentősen felértékelődött, ami felgyorsította az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez való csatlakozását. Miután 1999-ben Magyarország is a NATO tagállamává vált, az Egyesült Államokkal közös szövetségi rendszerbe került. Ennek keretében Budapest a többi közép-európai államhoz hasonlóan többször támogatta az Egyesült Államok katonai szerepvállalásait, annak dacára is, hogy nyugat-európai partnereik esetenként élesen bírálták az amerikai külpolitikai döntéseket. Természetesen voltak hullámvölgyek a magyar–amerikai kapcsolatokban, és az elmúlt tizennyolc

évben politikai szempontból több kérdésben is ellentétes véleményen volt Budapest és Washington, a katonai együttműködés ugyanakkor ezidáig immunisnak bizonyult ezekre a problémákra.

Jelen tanulmány rövid áttekintést ad a magyar–amerikai kapcsolatok kezdeteiről, majd pedig a hidegháború utáni időszakra fókuszálva bemutatja a két ország közötti együttműködés politikai és kulturális, katonai, illetve gazdasági dimenzióit, 1989-től egészen napjainkig.

A magyar–amerikai kapcsolatok gyökerei

Az Egyesült Államok függetlenségét követően nagyjából száz évig nem voltak hivatalos kapcsolatok Magyarországgal. A magyarok a 19. század derekán fedezték fel maguknak az Egyesült Államokat, olyan utazók beszámolóiból, mint például Haraszthy Ágoston, vagy Bölöni Farkas Sándor. Az Egyesült Államok szempontjából az 1848-49-es magyar szabadságharc tette fel Magyarországot a térképre. Zachary Taylor elnök ekkor utasította a párizsi képviselőt egyik diplomatáját, hogy ha a magyaroknak sikerül kiharcolni függetlenségüket a Habsburg Birodalomtól, akkor vegye fel a kapcsolatot az új kormánnyal. A szabadságharc bukása ellenére az Egyesült Államok segítette a Törökországba menekült magyaroknak, és Kossuth Lajos is ennek köszönhetően utazhatott el Washingtonba, ahol 1851-ben felszólalt a Kongresszus előtt. Kossuth mellett több száz magyar katonatiszt is ekkor került az Egyesült Államokba.¹

Hivatalos kétoldalú kapcsolatokat csak az 1867-es kiegyezést követően létesített az Egyesült Államok a magyarokkal – az első konzul, Adolph Klein 1868-ban érkezett meg Budapestre. Ezzel párhuzamosan a magyar kivándorlás is számottevően megemelkedett, és több százezer magyar érkezett az Egyesült Államokba a 19. század végén, illetve a 20. század elején. A második magyar, aki Kossuth Lajos után beszédet mondhatott a Kongresszusban gróf Apponyi Albert volt.

A két ország közötti kapcsolatokat az első világháború árnyékolta be, ahol az Egyesült Államok és az Osztrák-Magyar Monarchia ellentétes oldalon álltak, és 1917 folyamán megszakították kapcsolataikat, Washington pedig hadat üzent a Monarchiának. Az úgynevezett wilsoni elveket követve, Woodrow Wilson amerikai elnök a népek önrendelkezését sürgette, ami magába foglalta a Monarchia felosztásának tervét (ezen az állásponton voltak az angolok és a franciák is). A világháborút követő amerikai segélyekből Magyarország is részesült, az élelmiszersegélyeket azonban 1919 márciusában Hoover elnök felfüggesztette. A Magyarországra érkező szövetséges katonai misszióban az amerikai küldöttséget Harry Hill Bandholtz tábornok vezette, aki fontos szerepet játszott a Magyar Nemzeti Múzeum kincsei egy részének megmentésében, a kivonuló román katonákkal szemben. Mivel a trianoni békeszerződést az Egyesült Államok nem fogadta el, Washington különbékét kötött a magyarokkal 1921 közepén.

¹ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 683-684. o.

Ezt követően az Egyesült Államok megnyitotta első követségét Budapesten, Ulysses Grant-Smith ideiglenes ügyvivő vezetésével. Washingtonban az első magyar nagykövet, Gróf Széchényi László 1922. január 21-én adta át megbízólevelét.² A washingtoni követség mellett, ugyan még svéd lobogó alatt, de hivatalos magyar konzulátus nyílt New Yorkban, Chicagóban, Clevelandben és Pittsburghben. Ulysses Grant-Smith ideiglenes ügyvivőt végül 1922. február 22-én váltotta Budapesten az első hivatalos amerikai nagykövet, Theodore Brentano.³

A diplomáciai kapcsolatok elmélyülésével a kereskedelmi kapcsolatok is lendületet kaptak, és Magyarországra érkeztek az IT&T, a Standard Electric Co., és a Standard Oil of New Jersey amerikai vállalatok. Az amerikai beruházók részesedést szereztek számos magyar vállalatban, kölcsönöket adtak magyar városoknak, és 43 millió dollár értékben amerikai tulajdonba kerültek magyar állampapírok is. Emellett amerikai pénzügyi szakértők segítettek a magyar gazdaság és a pengő stabilizációjában. A magyar tömeges bevándorlásnak az 1921-es és az 1923-as kvótatörvények vetettek véget. Eddigre a magyar diaszpóra mértéke elérte a 300 ezer főt, a legnagyobb közösségek Pittsburghben, New Yorkban, Chicagóban és Clevelandben voltak.⁴ 1925-re a két ország barátsági és kereskedelmi megállapodást kötött egymással.

A második világháborúban a németekkel kötött szövetségi megállapodás miatt Magyarország megszakította kapcsolatait az Egyesült Államokkal, és 1941. december 13-án Bárdossy László miniszterelnök átadta a hadüzenetet az amerikai követnek. Magyarország már 1943-ban megkezdte a titkos diplomáciai tárgyalásokat a kiugrás előkészítésére, az Egyesült Államok azonban geostratégiai okokból nem kívánt beavatkozni a közép-kelet-európai térségben, ami nem nyújtott tényleges garanciát a német megszállás veszélyével szemben. Borhi László történész szerint a korabeli amerikai iratok azt bizonyítják, hogy Washingtonnak és a briteknek a magyar kiugrás csak időlegesen volt fontos, azért, hogy egy második front megnyitásával a nyugati hadszínteret némiképp tehermentesítse. A magyar kiugrás esetére azonban az amerikaiak nem vállaltak semmilyen kötelezettséget a német megszállás megakadályozására, vagy a háború utáni kedvező elbírálásra. Végül a magyar kiugrásra nem került sor, de az amerikaiak emiatt nem is marasztalták el a magyarokat. Washington ugyanakkor elítélte a deportálásokhoz nyújtott

²Uo., 686. o.

³BALOGH János Máttyás: *Az amerikai-magyar diplomáciai kapcsolatok felvétele*, [online], 2012. 05. 14. Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár [2017. 12. 01.]

⁴MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 687. o.

magyar segítségnyújtást.⁵ A világháború után Magyarországra kirótt jóvátétel ellenőrzésére egy nemzetközi katonai bizottságot hoztak létre, szovjet dominancia mellett. Mivel Washingtonnak nem állt szándékában a szovjetekkel konfrontálódni, nem akadályozta meg, hogy a térségben hatalomra kerüljenek a kommunista pártok és szovjetbarát szatellit államok jöjjenek létre.

⁵BORHI László: Magyar–amerikai kapcsolatok 1945–1989, *História*, 2010/3, 3–13. o.

A magyar–amerikai kapcsolatok a hidegháborúban

A bilaterális kapcsolatok romlása, az 1956-os forradalom, és a magyar kérdés az ENSZ-ben

A kommunista hatalomátvétel eredményeképpen nagyfokú államosítások indultak Magyarországon, ami amerikai érdekeket is sértett, sőt számos amerikai üzletember börtönbe került szabotázs vádjával. 1949-től megindult az amerikai diplomaták kiutasítása, ami évtizedekre visszavetette a magyar–amerikai diplomáciai kapcsolatokat. A State Departmentben még az is felmerült, hogy be kellene zárni a budapesti amerikai képviseletet, erre azonban végül nem került sor. Az 1950-es évek folyamán a bilaterális kapcsolatok egyértelmű mélyponton voltak, és kölcsönös megtorló intézkedésekkel tették nehezzé a diplomaták működését.⁶ 1951-ben Washington egyoldalúan visszamondta az 1925-ös magyar–amerikai barátsági és kereskedelmi egyezményt is, amivel Magyarország több évtizedre elvesztette a legnagyobb kedvezmény privilégiumát. Az Egyesült Államok a Szabad Európa Rádióval és röplapok szétszórásával támogatta a közép-kelet-európai nemzetekre is vonatkozó úgynevezett „felszabadítási” doktrínát. A Dwight D. Eisenhower elnök és a John Foster Dulles külügyminiszter nevéhez fűződő politikát az 1952-es elnökválasztási kampány során hirdették meg, aminek lényege az volt, hogy az Egyesült Államok a keleti blokkban élő „rab nemzeteknek” megígérte, hogy segíteni fog az ellenállásban, és minden politikai, gazdasági és lélektani taktikát fel fog ehhez használni. A Kongresszus 1953-ban és 1955-ben is határozatot fogadott el a rab népek iránti szolidaritásról. A felszabadítási doktrína legerősebb támogatói úgy vélték, hogy a Szovjetuniót vissza kell szorítani az 1939-es határai mögé, ha kell, akár erőszakkal is. A hosszú távirat szerzője, és a hidegháborús feltartóztatási stratégia atyja, George F. Kennan a felszabadítási doktrínáról egyértelműen kijelentette, hogy ez más országok belügyeibe való aktív beavatkozást kíván, és a szovjet hatalom megdöntése csak egy erőteljes helyi erővel való együttműködés eredményeként sikerülhet. Maga Eisenhower ugyanakkor jóval óvatosabban tekintett a felszabadítási doktrínára, és azon a véleményen volt, hogy az Egyesült Államoknak mindössze morális kötelessége politikai nyomásgyakorlással segíteni a rab népeket, nem kívánt azonban tevőlegesen beavatkozni a közép-kelet-európai népek felszabadítási

⁶ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 689. o.

harcába.⁷ Ez az, amit a magyar politikai vezetés is némiképp félreértelmezett, és aktívabb segítséget remélt az amerikai vezetéstől az 1956-os forradalomban.

Az 1956-os magyar forradalom meglepetésként érte az amerikaiakat. Az eseményekre alapvetően gyanakodva tekintett az amerikai vezetés, Nagy Imrét is csak egy kommunista vezetőnek tartva, és attól félve, hogy a forradalom sikere esetleg kényelmetlen geopolitikai helyzetbe sodorhatja az Egyesült Államokat és nyugat-európai szövetségeseit. Dulles 1956. október 26-án némiképp kétértelmű beszédet mondott, azt állítva, hogy Washington nem tekint a Szovjetuniótól nyugatra fekvő szocialista államokra természetes szövetségeseiként, ami Moszkva értelmezésében szabad utat engedett a katonai beavatkozásnak, és a forradalom erőszakos leverésének. Eredeti szándéka szerint ugyanakkor az Egyesült Államok ezzel a stratégiai fordulattal kívánta azt mondani a Szovjetuniónak, hogy nem kell tartania a magyar semlegességtől, a nyugat nem kívánja szövetségi rendszerébe vonni a magyarokat, ezért nincs szükség erőszakos beavatkozásra.⁸ Washingtonnak komoly dilemmát okozott, hogy a magyar fegyveres felkelés igazi próbára tette a felszabadítási doktrínát, és egyértelművé vált, hogy a korábbi ígéretek ellenére az Egyesült Államoknak a keleti blokkon belüli beavatkozásra csak nagyon korlátozott lehetőségei voltak. Globális szempontból azonban fontos volt az amerikai vezetés presztízsének megmentése. Emiatt Eisenhower kezdeményezésére az ENSZ Biztonsági Tanácsa október 28-án napirendre tűzte a magyar kérdést. A Dulles-beszéd azonban egyértelműen jelezte az amerikai vezetés várható passzivitását, bármilyen katonai lépést is tegyen a Szovjetunió. Ez az amerikai külpolitikában komoly paradigmaváltást jelentett – a korábbi agresszív megnyilvánulásokkal szemben Washington elfogadta az európai status quot, és a keleti államok integrálása helyett a helyi kommunista erők felpuhítását és liberalizálását tűzte ki célul.⁹

Miután az Egyesült Államok nem kívánt katonailag konfrontálódni a magyar ügy miatt, a Szovjetunió november 4-én erőszakkal leverte a forradalmat, és Washington tiltakozásul mindössze diplomáciai és humanitárius lépéseket tett. A magyar menekültekből az Egyesült Államok nagyjából 36 ezret fogadott be, Eisenhower külön engedélyével. Washington szempontjából az mindenképp sikernek minősült,

⁷ BÉKÉS Csaba: [Hidegháború, enyhülés és az 1956-os magyar forradalom](#), [online], 1996. 09. 29. Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár - Évkönyv 1996/1997 [2017. 12. 01.]

⁸ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 690. o.

⁹ BÉKÉS Csaba: [Hidegháború, enyhülés és az 1956-os magyar forradalom](#), [online], 1996. 09. 29. Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár - Évkönyv 1996/1997 [2017. 12. 01.] Charles GATI: *Vesztett illúziók. Moszkva, Washington, Budapest és az 1956-os forradalom*, Osiris, Budapest, 2006.

hogy a szovjet blokkon belül komoly repedések kezdtek megjelenni, azt viszont kudarcként könyvelhették el, hogy egyértelművé vált, hogy a felszabadítási doktrína tényleg csak elméletben működött, de az Egyesült Államok katonailag nem volt hajlandó támogatni a rab népek felszabadítási törekvéseit.¹⁰

Az 1956-os forradalom leverése után a magyar–amerikai kapcsolatok egyik kulcskérdése a magyar kérdés kezelése volt az ENSZ-ben. Amerikai nyomásra a magyar kérdés egészen 1963-ig napirenden volt a BT-ben. Igaz, hogy az ENSZ és az amerikai vezetés nem tudta megakadályozni a szovjet katonai beavatkozást, de arra megfelelő fórumnak bizonyult, hogy Washington némi liberalizációt kényszerítsen a Kádár-rendszerre. Az új Kádár-rendszer küldöttjének megbízólevelét az ENSZ mandátumvizsgáló bizottságának kellett volna elfogadni, amerikai nyomásra ugyanakkor 1956. november 8-án elhalasztották az erre vonatkozó döntést, és a Közgyűlés 1957 januárjában ötös vizsgálóbizottságot állított fel a magyar kérdés kivizsgálására, azt remélve, hogy az ENSZ-megfigyelők bebocsátást kaphatnak Magyarországra. A magyar kérdés napirenden tartása a magyar rendszer nemzetközi megítélését rendkívül hátrányosan érintette, Washington azonban azt követelte a kérdés rendezéséért cserébe, hogy az 1956-os forradalomban résztvevők üldöztetésével hagyjon fel a magyar kormány és hirdessen általános amnesztiát.¹¹

A korábbi adminisztrációval ellentétben John F. Kennedy elnök a közép-kelet- európai régió népeivel való kapcsolatépítést szorgalmazta – ennek azonban a magyar esetben komoly ára volt. A Kádár-rendszer kezdetben határozottan elzárkózott az amnesztia meghirdetésétől, mivel azt magyar belügynek tekintette. Pár évvel később azonban a magyar vezetés változtatott álláspontján, és 1960-ban részleges amnesztiát hirdetett, 1962-re pedig jelezte a State Departmentnek, hogy érdekelt a kétoldalú kapcsolatok helyreállításában. Annak érdekében, hogy ne tűnjön a belügyekbe való beavatkozásnak, a State Department megfogalmazásában arra vártak, hogy a magyar kormány saját kezdeményezésére megtegye a megfelelő lépéseket az 1956-os forradalom kérdésének lezárására. Amennyiben ez megtörténik, Washington azt ígérte, hogy támogatni fogja a magyar kérdés levételét az ENSZ napirendjéről. Miután ezt a megfogalmazást Hruscsov is elfogadhatónak tartotta, az MSZMP VIII. pártkongresszusán a magyar vezetés bejelentette, hogy az ellenforradalmi bűnökért elítéltek 95%-a szabadlábon van, és további amerikai nyomásra 1962 novemberében a magyarok azt is hozzátették,

¹⁰ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 690–691. o.

¹¹ BORHI László: Magyar–amerikai kapcsolatok 1945–1989, *História*, 2010/3, 3–13. o.

hogy az Elnöki Tanács foglalkozik a maradék 5% ügyének felülvizsgálatával. Végül 1963. májusában az ENSZ rendkívüli közgyűlésén elfogadták a magyar megbízólevelet, és az év végén levették a magyar kérdést a napirendről.¹²

A magyar–amerikai kapcsolatok normalizálása és a Szent Korona visszajuttatása

A magyar–amerikai kapcsolatok normalizálásáig a két ország mindössze ügyvivői szinten képviselte magát a másiknál. 1963 után a kapcsolatok helyreállításának következő mérföldköve a pénzügyi és vagyoni kérdések rendezése volt. A magyarok a második világháború után az amerikai megszállási zónába került vagyontárgyakat követelték vissza, az amerikaiak pedig a két világháború között folyósított kölcsönöket szerették volna visszakapni, illetve a kommunista hatalomátvételt követő államosítások után is kárpótlást követeltek. Mivel az amerikai követelések jelentették a magasabb összeget, a magyar kormány végül 18,9 millió dollárt fizetett Washingtonnak és feladta saját, nagyjából három millió dollár értékű követelését.¹³

Az 1970-es évek folyamán az Egyesült Államok az úgynevezett „hídépítésre” fókuszált, és a közép-kelet-európai szatellit államok megszilárdítását tűzte ki célul. Ennek fontos eleme volt az amerikai kölcsönök folyósítása a régióba, és a kulturális kapcsolatok erősítése. A kölcsönök által Washington a régió államainak gazdasági átalakítását célozta (ennek nem szándékolt következménye a Kádár-rendszer eladósodása, és a magyar pénzügyi csőd lett). A Kádár-rendszer gazdasági reformjait külföldi kölcsönök finanszírozták, és az amerikai kapcsolatok normalizálásával a rendszer hozzáférést nyert a nemzetközi tőkepiacokhoz, termékekhez és technológiákhoz. A két ország közötti gazdasági kapcsolatok elmélyülésének egyik legegységesebb jele a legnagyobb kedvezmény elvének megadása volt 1978-ban. Ez azt jelentette, hogy az Egyesült Államok megadott Magyarországnak minden olyan kedvezményt (legtöbbször vámkedvezményt), amit bármely más kereskedelmi partnerének megadott. Mindez utat nyitott Magyarország számára a további, kedvezőbb feltételek mellett igénybe vehető kölcsönök előtt.¹⁴

Kulturális szempontból a kapcsolatok javulása azt jelentette, hogy amerikai

¹² BORHI László: *Hadüzenettől rendszerváltásig – Az Egyesült Államok és Magyarország, 1941–1991, Akadémiai doktori értekezés*, [online], 2010, Forrás: MTA Történettudományi Intézet [2017. 12. 01.] 152-181. o. BORHI László: *Magyar–amerikai kapcsolatok 1945-1989, História*, 2010/3, 3–13. o.

KIRÁLY Béla: *A magyar kérdés az ENSZ-ben: 1956-63*, [online], 1993, Forrás: Magyar ENSZ Társaság [2017. 12. 01.]

¹³ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 691. o.

¹⁴ BORHI László: *Magyar–amerikai kapcsolatok 1945-1989, História*, 2010/3, 3–13. o.

írók művei megjelenhettek Magyarországon, és az Amerika Hangja, illetve a Szabad Európa Rádió működésének zavarásával is felhagyott a kormány. Ezzel párhuzamosan amerikai kiállítók jöhettek Magyarországra, magyar kutatók pedig igénybe vehették a Ford- és Rockefeller ösztöndíjak által kínált lehetőségeket. 1965-ben Magyarország azt is felajánlotta, hogy közvetít a vietnámi háborúban a felek között, erre ugyanakkor nem került végül sor. 1967-ben a két ország diplomáciai kapcsolata ismét nagyköveti szintre emelkedett, Magyarországra megérkezett Martin J. Hillebrand amerikai nagykövet, Washingtonban pedig egy évvel később Nagy János is átadta a megbízólevelét Lyndon B. Johnson elnöknek.¹⁵

A kapcsolatok normalizálásának utolsó nagy kérdésköre a magyar Szent Korona visszajuttatása volt. A magyar koronaörtség 1945-ben meg akarta akadályozni, hogy a korona szovjet kézre kerüljön, így az ereklyéket átadták az Ausztriában állomásozó amerikai megszálló hatóságoknak. Ezt követően a magyar korona amerikai gondnokság alá került, és Fort Knoxban őrizték. A kommunisták hatalomra kerülésével a magyar kormány követelte a hazaszállításukat, ezt azonban Washington megtagadta, mivel nem volt hajlandó elismerni a kommunista kormányt legitimnek. Habár az amerikai magyarok elleneztek a korona visszaadását a kommunista vezetésnek, a kapcsolatok normalizálásával a New York Times hasábjain 1970-ben megjelent egy cikk, amely az ereklyék esetleges visszaadásáról beszélt. A cikk komoly ellenzést okozott a Kongresszusban, és az újonnan szabadult Mindszenty József bíboros is óva intett a korona visszaadásától, helyette azt a javaslatot téve, hogy azt adják át a Vatikánnak. A State Department ugyanakkor azon az állásponton volt, hogy az ereklyék Magyarország tulajdonát képezik, és csakis a magyar kormányhoz kerülhetnek vissza egy nap. A Carter-adminisztráció 1977-es hivatalba lépése hozott újabb fordulatot, amely a Zbigniew Brezinski által kidolgozott új külpolitikai stratégiát követve már a hosszú távú jó viszony kiépítésére törekedett a régió országaival. Jimmy Carter végül 1977 júliusában úgy döntött, hogy a koronát visszaadják Magyarországnak. Ezt a gesztust arra hivatkozva támogatta, hogy Budapest igyekszik a felvett kölcsönöket törleszteni, az amerikai-magyar viszonylatban az áruforgalom is jelentősen megnőtt, és az 1950-es évekkel ellentétben az amerikai diplomaták budapesti működése is zavartalanul ment. Az amerikaiak a visszaadással kapcsolatban azt a feltételt szabták, hogy a fogadó delegációnak tükröznie kell, hogy ezt a magyar nép kapja vissza, és nyilvános helyen kell kiállítani. Cyrus Vance amerikai külügyminiszter az ENSZ-ben közölte

¹⁵ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 692. o.

a döntést a magyar delegációval, és 1978 januárjában a Szent Korona visszakerült Magyarországra. Az ünnepségre a Parlament Kupolatermében került sor Vance részvételével, és a Szent Koronát a Nemzeti Múzeumban állították ki.¹⁶

Az 1980-as évek és a hidegháború vége

Az 1980-as években a Szovjetunió belső problémái egyértelműen megmutatkoztak, és a strukturális problémák mellett Moszkva már nem tudta olyan erős kézzel tartani a csatlós államokat. Miután Mihail Gorbacsov 1985-ben hatalomra került, és meghirdette gazdasági és társadalmi reformprogramját, a magyar vezetés az Egyesült Államok által létrehozott, és a washingtoni konszenzus elveire épülő nemzetközi pénzüzetekhez fordult segítségért a magyar gazdaság stabilizálásához. A Nyugattól kapott kölcsönök azonban nemcsak gazdasági liberalizációt, hanem olykor politikai reformokat is követeltek, és Magyarország az 1980-as évek második felére a keleti blokk egyik „legliberálisabb” államává vált. Ezt jól mutatta, hogy vezető nyugati politikusok sorra látogattak el a magyar fővárosba. A britektől Margaret Thatcher miniszterelnök, a franciáktól François Mitterrand elnök, és az amerikaiaktól George H. W. Bush alelnök járt Budapesten. 1989-ben Bush már elnökként tért vissza Magyarországra. Látogatásai során Bush a piacgazdaság, illetve a demokrácia fontosságáról, illetve a szovjet blokkal szembeni amerikai stratégia sikeréről beszélt. Ezekkel a látogatásokkal egyértelműen azon térségbeli államokat jutalmazták, melyek a kommunista vezetéssel szemben egyre látványosabb erőfeszítéseket tettek. Lengyelország és Magyarország élen járt e tekintetben, a lengyeleknél a Szolidaritást, a magyaroknál a demokratikus ellenzékét méltatta és segítette Washington.¹⁷

¹⁶ BORHI László: Magyar–amerikai kapcsolatok 1945–1989, *História*, 2010/3, 3–13. o.

MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 692–693. o.

GLANT Tibor: *A Szent korona amerikai kalandja, 1945–1978*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.

¹⁷ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 693–694. o.

A magyar–amerikai kapcsolatok politikai és kulturális dimenziója a rendszerváltástól napjainkig

A rendszerváltás időszaka

Az 1980-as évek végére a magyar–amerikai kapcsolatok újra sínen voltak, és a gazdasági és kereskedelmi szálak is megerősödtek. George H. W. Bush különböző gazdasági engedményeket tett Magyarország számára a politikai és emberi jogi téren elért eredmények elismeréseként. A reformok segítésére létrehozta a Magyar–amerikai Vállalkozási Alapot (Hungarian-American Enterprise Fund – HAEF), illetve a Support for East European Democracy (SEED) törvénnyel életre hívták azt a pénzügyi alapot, melyből Magyarország és Lengyelország összesen 938 millió dollárt kapott a politikai és gazdasági reformok megvalósítására. 1990-ben megalakult a U.S.-Hungarian Joint Fund, amely a tudomány és technika terén segítette a két ország együttműködését, 1991-ben pedig az Amerikai Fejlesztési Hivatal (U.S. Agency for Development – USAID) nyitott irodát Budapesten, 40 millió dollárt folyósítva a magyar gazdasági reformokhoz.¹⁸ Mindemellett az amerikai magántőke is egyre nagyobb mértékben áramlott be az országba.

A komoly gazdasági segélyek ellenére némi csalódottság érte a közép-kelet-európai államokat, amikor realizálták, hogy az Egyesült Államok nem kíván egy új Marshall-tervet életre hívni a térség megsegítésére. E tekintetben Washington azon az állásponton volt, hogy Közép-Kelet-Európa helyzete a hidegháború végével teljesen más volt, mint Nyugat-Európáé a második világháború után, és nem volt meg az a külső biztonsági fenyegetés sem, ami annak idején a Marshall-tervet motiválta. A pénzügyi segélyek szükségessége egyértelmű volt, de az Egyesült Államok úgy gondolta, hogy Nyugat-Európának kell felvállalnia a közép-kelet-európai régió újjáépítésének a terhét. Míg a State Department támogatta az amerikai segélyeket, addig a gazdasági minisztérium ellenezte egy nagyszabású segélyprogram megindítását a nehéz költségvetési körülményekre hivatkozva. Így végül csak korlátozott segélyeket kapott a régió.¹⁹

Ahogy Jeszenszky Géza egyik rendszerváltásról szóló írásában megjelenik, Bush Nemzetbiztonsági Tanácsának európai ügyekért felelős igazgatója, Robert Hutchings már 1988-ban megjósolta, hogy a hidegháború végének kulcsa a kelet-európai államokban rejlik, és Európa jövője itt fog eldőlni. Magyar történészek

¹⁸ Uo., 694. o.

¹⁹ BORHI László: *Az Egyesült Államok és Kelet-Európa, 1989*, [online], 2001. 01. 04., Forrás: História [2017. 12. 05.]

abban látják a békés átmenet kulcsát, hogy Gorbacsov némiképp finomított a Breznyev-doktrínán, és ahogy Békés Csaba fogalmazott, a doktrínát még lebegtette Moszkva mint lehetséges alapot a beavatkozásra, de ennek jegyében lépni már nem akart. A közép-kelet-európai rendszerek tehát fokozatosan mozdultak el a többpártrendszeren nyugvó demokratikus berendezkedés irányába, és az 1989-es tömegmozgalmakkal szemben a pártvezetők már nem léptek fel abban a reményben, hogy reformpárti magatartásukkal megőrizhetik befolyásuk egy részét a szabad választásokon.²⁰

Ezzel párhuzamosan a Szovjetunió abban bízott, hogy a politikai átalakulások ellenére a Varsói Szerződés fenntartható lesz, és egyfajta „finlandizáció” hozható létre a térségben. A nyugat-európai hatalmak az amerikai álláspontonál jóval óvatosabban közelítették meg a közép-európai átmenetek kérdését, és még 1988-89 fordulóján sem hittek igazán abban, hogy a Szovjetunió felbomlása már a küszöbön volt. Bizonyos szempontból félték is ettől a forogatókönyvtől, mert attól tartottak, hogy az újra egyesülő Németország túlzottan megerősödhet a kontinensen. Egyedül a francia vezetés kezdte meg a nyitást a közép-kelet-európaiak irányába már az 1960-as évek folyamán. 1989 májusában Mitterand francia elnök Bush elnökkel közösen kezdeményezte a Lengyelország és Magyarország gazdaságának átalakításához (Poland Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy) létrehozott PHARE segélyprogramot. Habár az önfelszabadítást üdvözölték Nyugaton, egyértelműen jelezték, hogy nem kívánnak ezekbe a folyamatokba beavatkozni a helyi kommunista erők rovására. Bush továbbá a máltai csúcs folyamán ígéretet tett arra, hogy a Szovjetunió és Gorbacsov tekintélye nem fog sérülni a reformok eredményeképpen. Az 1989-es folyamatokban Magyarország kulcsszerepet vállalt. Az egypárti diktatúra lebontását követelő politikai tömegmozgalmak megjelenését a Szovjetunió már nem tudta megfékezni. Magyarországon 1989 szeptemberére Antall József irányításával az ellenzék elérte, hogy a kommunista vezetés elfogadja a többpártrendszeren nyugvó demokratikus berendezkedést és piacgazdaságot célzó programot. Az ellenzéki erők mellett a békés átmenetben kulcsszerep jutott még az úgynevezett reformkommunistáknak, a Németh Miklós vezette kormánynak, és a Páneurópai Pikniknek, ahol 1989 augusztusában 7-8000 keletnémet menekült át Ausztriába, majd a szeptemberi határnyitást követően több tízezen követték őket. A magyarok szerepét ezekben a folyamatokban Bush elnök

²⁰ JESZENSZKY Géza: *A közép- és kelet-európai rendszerváltozás nemzetközi háttere*, [online], 2010, Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

is elismerően méltatta budapesti látogatása során. Bush kijelentette, hogy két nagy nép, a lengyel és a magyar bátor tette pezdította fel Közép-Kelet-Európát.²¹

Magyarországon 1990 tavaszán zajlottak az első szabad választások. Az eredmények ugyanakkor nem az Egyesült Államok várakozásai szerint alakultak, és Washingtonból némi gyanúval tekintettek a konzervatív erők győzelmére (még annak ellenére is, hogy mind Antall József miniszterelnök, mind Jeszenszky Géza külügyminiszter elkötelezett atlantisták voltak).²² A választásokat követően Göncz Árpád államfő az Egyesült Államokba látogatott 1990 májusában, ahol Bush elnök biztosította arról, hogy Budapest számíthat az amerikaiak fokozódó támogatására a demokratikus átmenet folytatásában. 1990 októberében Antall József is Washingtonba látogatott, elsőként a térség kormányfői közül. Az Egyesült Államokban külön munkacsoportot hoztak létre a közép-kelet-európai intézményrendszer támogatására, és az új parlamentek működését tanácsokkal és műszaki berendezésekkel segítették. Bush elnök azon az állásponton volt, hogy az Egyesült Államoknak hozzá kell járulni az átmenet sikereinek megszilárdításához.²³ A kölcsönös látogatásokat követően Bush és Antall között személyes jó kapcsolat alakult ki, ami fontos lökést adott a magyar–amerikai kapcsolatok újrendezéséhez.²⁴

A magyar–amerikai kapcsolatok az 1990-es években

Az Antall József vezette első szabadon megválasztott magyar kormány külpolitikájának három fő pillére volt: 1) az euroatlanti integráció, ami gyakorlatban a NATO-hoz és az EU-hoz való csatlakozást jelentette, 2) a szomszédságpolitika és 3) a nemzetpolitika, ami a határon túli magyarok érdekeinek védelmét takarta. A hidegháború vége óta minden magyar kormánynak megvoltak a maga prioritásai, de ez a hármas külpolitikai rendszer bizonyos értelemben az 1990-es évek eleje óta meghatározza a magyar külpolitikát.

Az euroatlanti integráció kérdésében a NATO-hoz való csatlakozás kapott prioritást, hiszen a Varsói Szerződés felbomlása biztonsági vákuumot hagyott maga mögött, és hamar kiderült, hogy a magyar hadsereg nem tud védelmet

²¹ Uo.

²² MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

²³ KESKENY Linda: *Az amerikai-magyar diplomáciai kapcsolatok (1990–1994)*, [online], 2011., Forrás: Polgári Szemle [2017. 12. 05.]

²⁴ NYÁRI Gábor – RAPALI Vivien: *Antall József külpolitikájának főbb irányvonalai V. – Magyarország és az euroatlanti integráció*, [online], 2016., Forrás: Napi Történelmi Forrás [2017. 12. 05.]

nyújtani egy esetleges szovjet visszarendeződéssel szemben, nem tud hatékonyan fellépni az új típusú fenyegetésekkel szemben, és a délszláv válságban sem tudta volna megakadályozni a harci cselekmények Magyarországra való áttérjedését, illetve egyedül nem tudta szavatolni a magyar kisebbségek védelmét sem. Összességében tehát a NATO-hoz való csatlakozás tűnt a legjobb megoldásnak. A csatlakozási folyamatról és annak hatásáról a magyar–amerikai kapcsolatokra nézve a következő fejezet – *A magyar–amerikai együttműködés katonai dimenziója* – fog részletesen beszámolni.

Közvetlenül a hidegháború végével Európát, és az újonnan felszabaduló közép-kelet-európai államokat az egyik legfontosabb régióként tekintette számos amerikai stratégiai gondolkodó.²⁵ Ez a terület egyrészt terepet adott Washingtonnak a liberális értékek terjesztéséhez, másrészt potenciális új szövetségeseket rejtett az orosz befolyás további gyengítésére, és az európai stabilitás megteremtésére. A térség felértékelődését mutatta, hogy Reagan elnöknek és Bush elnöknek is volt országspecifikus stratégiája a térség államaira vonatkozóan. Az amerikai vezetés szempontjából a magyar külpolitika nemzetpolitikai pillére némiképpen aggasztó volt, hiszen ez sok potenciális konfliktusforrást rejtett magában a szomszédos államokkal. Washington számára ugyanakkor mindennél fontosabb volt a térség stabilitása. Éppen ezért fogadta erőteljes amerikai kritika az első Orbán-kormány (1998–2002) státus-törvényét, majd a második Orbán-kormány (2010–2014) alatt meghozott kettős állampolgárságról szóló 2010-es törvényt, ami az állampolgárság megszerzését immár nem kötötte tartós magyarországi tartózkodáshoz.²⁶

Az Egyesült Államok arra számított az 1990-es években, hogy a térség államai majd katalizátorai lesznek a demokrácia globális terjesztésének, ami az amerikai külpolitikának egy régi hagyománya. A közép-európai államoktól remélte Washington, hogy keleti és déli irányban is komoly politikai és gazdasági változásokat fognak előidézni. Magyarországon belül két központ volt felelős ennek intézményi előkészítésére, a Lantos Intézet és a Demokratikus Átalakulásért Intézet (International Centre for Democratic Transition – ICTD). Washington alapvetően már nem arra várt, hogy a régió államait meg kelljen segíteni, hanem hogy ezek az államok a partnereivé váljanak számos külpolitikailag jelentős kérdésben. Ennek nagyrészt eleget is tettek a régió államai, hiszen az 1991-es Öböl-háborúban például Magyarország elsőként

²⁵ Zbigniew BRZEZINSKI: *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, New York, 1997.

²⁶ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségeseik: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

ítélte el az iraki agressziót, és önkéntes katona-egészségügyi csoportot küldött Szaúd-Arábiába. Magyarország emellett eltörölte a vízumkényszert az Egyesült Államok számára, és cserébe az Egyesült Államok is megkönnyítette az amerikai vízum igénylését a magyaroknak (a vízummentesség megszerzésére egészen 2008 novemberéig várni kellett, de mindenképp komoly sikert jelentett a magyar kormánynak, hogy az Egyesült Államok felvette Magyarországot ebbe az „elit” klubba). Megnyílt továbbá a Los Angeles-i magyar főkonzulátus is.²⁷

Az 1993-ban hivatalba lépő Clinton-kormány alatt a kampányígéretetek egy jelentős része befelé irányult. A Balkánon kibontakozó válságok ugyanakkor rákényszerítették Washingtonot arra, hogy foglalkozzon a térséggel. A NATO végül megnyitotta kapuit, és Magyarország 1999-ben tagja lett a szervezetnek Lengyelországgal és Csehországgal együtt. Míg a Balkánon zajló háborúk alatt Magyarország geostratégiai szempontból rendkívül fontos volt, addig a 2000-es években veszített jelentőségéből.

A magyar–amerikai kapcsolatokat érő külső hatások

A balkáni konfliktus lezárását követően a 2001. szeptember 11-ei terrortámadások hoztak új fordulatot Budapest és Washington kapcsolatába. Miután a George W. Bush-adminisztráció meghirdette a globális terrorizmus elleni háborút, a NATO tagállamai együttesen vonultak be Afganisztánba, és számos közép-európai állam, köztük Magyarország is erőn felül teljesített katonailag. Ráadásul a háttérben már zajló iraki háború előkészületei kapcsán is kiderült, hogy a nyugat-európai szövetségesek (mindenekelőtt Franciaország és Németország), illetve Oroszország erősen elzárkózott a Szaddám Husszein rendszere ellen indított katonai inváziótól, a közép-kelet-európai államok ugyanakkor kivétel nélkül felsorakoztak Washington mögött és támogatták a 2003-ban megindított háborút. Az úgynevezett Nyolcak Levelében és a Vilniusi Tízekek nyilatkozatában is komoly támogatókra lelt az Egyesült Államok az új NATO-szövetségesek körében. Mindez nagy dilemmát jelentett a térség államainak, akiknek a többsége eddigre már az Európai Uniónak is a tagja volt, és az iraki invázió azt a kettős helyzetet eredményezte, hogy az amerikai érdekek ütköztek a legerősebb európai hatalmak érdekeivel. Ráadásul a közép-kelet-európaiak szemében sem voltak maradéktalanul meggyőzőek az amerikaiak által felmutatott bizonyítékok Szaddám Husszeinnel szemben. Végül azonban (elsősorban biztonsági érdekeket szem

²⁷ KESKENY Linda: *Az amerikai-magyar diplomáciai kapcsolatok (1990–1994)*, [online], 2011., Forrás: Polgári Szemle [2017. 12. 05.]

előtt tartva) a régió államai úgy döntöttek, hogy Washington támogatásával nyerhetnek többet. A térség számos állama ugyanis továbbra is tartott tőle, hogy a fejük felett a nyugat-európaiak fontos gazdasági és politikai kérdésekben majd külön megállapodásokat kötnek Oroszországgal, amire sokak szerint az egyik legjobb példa a Németországot és Oroszországot összekötő Északi Áramlat gázprojekt volt. Ilyen esetben pedig az egyetlen védelmet az Egyesült Államok jelentheti a térség számára, ezért jórészt az orosz befolyás növekedésétől való félelmükben a térség államai végül támogatták Washington iraki háborúját.²⁸ Ennek az európaiakat megosztó katonai akciónak a mezsgyéjén beszélt Donald Rumsfeld amerikai védelmi miniszter is „új Európáról” és „rég Európáról”, ahol az új Európa a frissen csatlakozott és az Egyesült Államokat támogató országokat takarta, míg a régi Európa olyan államokat jelentett, mint Németország és Franciaország.

Általában véve igaz a magyar–amerikai politikai kapcsolatokra, hogy sokszor külső tényezők és nemzetközi események befolyásolták a két ország mozgásterét, és egymáshoz való viszonyát. A Bush-adminisztráció közel-keleti hadműveletiben kimerült Egyesült Államoknak a 2000-es évek második felétől szembe kellett néznie Kína folyamatos erősödésével, illetve az iráni és észak-koreai nukleáris fenyegetés megnövekedésével. A 2009-ben hivatalba kerülő Obama-kormány kezdetben az Oroszországgal való jó viszonyra törekedett az úgynevezett „reset” politika keretében, ami tovább csökkentette az európai szövetségesekre fordított figyelmet. A Hillary Clinton külügyminiszter által 2011-ben meghirdetett ázsiai nyitás (Pivot to Asia) politikája valamilyen szinten a mai napig érvényben van, és ez egyértelműen jelezte, hogy az amerikai figyelem és katonai jelenlét is a Csendes-óceán térségének irányába összpontosul. Ezen végül a Moszkvával kiújult problémák, a Krím-félsziget 2014-es oroszok általi anektálása, és a kelet-ukrajnai események változtattak némiképp, ismét arra kényszerítve Washingtont, hogy növelje katonai jelenlétét Európában, és szenteljen több figyelmet a régióknak.

A magyar–amerikai politikai kapcsolatok legfőbb sarokkövei

A magyar–amerikai kapcsolatok tartalmi elemei kapcsán a 2006 folyamán induló Wikileaks oldalon közzétett kormányzati és egyéb dokumentumok viszonylag pontos képet adnak arról, hogy mik azok az ügyek, melyek miatt Magyarország az Egyesült Államok budapesti nagykövetségének a homlokterében van,

²⁸ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

és alapvetően mire figyel Washington a térségben. Egy Magyarországot, Lengyelországot, Csehországot, Észtországot, Litvániát és Lettországot magába foglaló projekt keretében Rácz András feldolgozta az összes Magyarországot megemlítő Wikileaks-anyagot és az alábbi megállapításokat tette a magyar–amerikai kapcsolatokról²⁹: a Wikileaks-anyagok Magyarország esetében a 2006–2010-es időszakot ölelték fel, és összesen 734 dokumentum került napvilágra, amiből 283 volt nem minősített anyag, 408+7 volt bizalmas, 32 volt titkos, és 4 volt szigorúan titkos. Természetesen ezek nem adnak teljes képet a nagykövetség jelentéseiről és az amerikai diplomácia magyarországi tevékenységéről, de a két ország kapcsolatát meghatározó főbb területeket azért egyértelműen kirajzolják. Ezek alapján három kulcsterület és egy további kérdéskör foglalkoztatta leginkább az Egyesült Államokat Magyarország kapcsán: 1) az orosz kapcsolatok és az energiabiztonság kérdése, 2) a NATO kérdése, különösen a magyar szerepvállalás Afganisztánban, 3) a magyar–iráni kapcsolatok, +1) a szélsőjobboldali pártok és mozgalmak erősödése Magyarországon.

Az imént említett kérdéskörökből egyértelműen az Oroszországgal való kapcsolatok élveztek prioritást Washington szemében. Mind a magyar–orosz politikai kapcsolatok, mind pedig az energiabiztonság kérdése foglalkoztatta az amerikai diplomatákat. A 2006–2010-es időszakban az amerikai diplomaták komoly aggodalmukat fejezték ki a Gyurcsány-kormány orosz-barát politikája miatt, és azt javasolták, hogy magas rangú amerikai diplomaták gyakrabban látogassanak el Magyarországra, hogy megakadályozzák a magyar kormány további orosz közeledését. A 2008-as orosz–grúz háború idején az amerikai követség közelről figyelte a magyar kormány minden reakcióját, és nemtetszésüket fejezték ki az amerikaiak, hogy Magyarország nem volt hajlandó keményebben elítélni az orosz agressziót, illetve amiatt, hogy Gyurcsány Ferenc miniszterelnök egyáltalán nem nyilatkozott a grúz kérdésről. Ezzel szemben az ekkor még ellenzékben lévő Fidesz és Orbán Viktor nagyon keményen bírálta az orosz beavatkozást. Ezek a kritikák némiképp enyhültek egy évvel később, amikor a magyar kormány kicsit jobban eltávolodott Moszkvától, és az amerikai diplomaták szerint a felélénkült kereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően újra nyugati kapcsolataira koncentrált.³⁰

Az orosz kapcsolatok egyik kulcskérdése az energiabiztonság. E tekintetben a Wikileaks-dokumentumok alapján egyértelmű volt, hogy a Nabucco

²⁹ RÁ CZ András: *Hungary and the WikiLeaks Cables*. In: RÁ CZ András (szerk.), *The WikiLeaks Cables and their impact on the Visegrad countries and the Baltic states*, Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, 2013., 85–100. o.

³⁰ Uo.

és a Déli Áramlat körüli magyar vita nagyon érdekelte az amerikaiakat, magától értetődő módon abban a reményben, hogy a Nabucco projektet fogja majd támogatni a magyar vezetés. Miután a Gyurcsány-kormány tárgyalásokba kezdett Oroszországgal a Déli Áramlatban való részvételről, az amerikaiak számos kritikával illették a magyar külpolitikát. A gázkérdés mellett a másik energiabiztonsági terület, amit az amerikaiak közelről figyeltek Magyarországon, a nukleáris energia kérdése volt. E tekintetben a Paksi Atomerőmű bővítése érdekelte igazán az amerikaiakat. Egy követségi dokumentum megjegyezte, hogy a magyar atomenergiát az orosz ipari szereplők dominálják, és ha az amerikai Westinghouse be akar szállni a versenybe, hogy megnyerje a paksi bővítési tendert, akkor erős versenyre számíthat Oroszországgal szemben. Az oroszok előnye a szoros magyar–orosz kapcsolatokból adódik és abból, hogy a magyar szakemberek már jól ismerik az orosz technológiát.³¹

A magyar–orosz kapcsolatok jelentősége 2010 óta sem csökkent, és az Egyesült Államok az Orbán-kormány második és harmadik ciklusa alatt is többször rosszállását fejezte ki a magyar kormány Oroszországhoz való közelsége miatt.³² A két legfontosabb ütközés e tekintetben a Paksi Atomerőmű bővítése, melyet azóta már elnyert az orosz fél és 2014-ben Orbán Viktor és Vlagyimir Putyin megállapodást írt alá két új reaktorblokk építésére. A másik Oroszországhoz kötődő ütközőpont a Krím-félsziget annektálása és a növekvő orosz fenyegetés kapcsán kivetett szankciókhoz kötődik. Mind az Európai Unió, mind Washingtonon belül többször kritizálták a magyar kormányt és „trójai falónak” nevezték a nyugati közösségen belül amiatt, hogy nem hajlandó szigorúbb szankciókat támogatni, és a meglévőket is visszavonná, mondván, hogy azok nem hozzák meg a várt hatást.³³

A NATO kapcsán a Wikileaks-dokumentumok elsősorban Magyarország afganisztáni szerepvállalásával foglalkoztak, és a minősített anyagok többsége csapatmozgásokra vonatkozó információkat közölt. Az amerikaiak kritizálták a Baglán tartományban működő magyar Tartományi Újjáépítési Csoport (Provincial Reconstruction Team – PRT) munkáját, egy magyar külügyes forrásra hivatkozva, aki a romló biztonsági

³¹ Uo.

³² THAN Krisztina: *U.S. diplomat criticizes PM Orban's Russia policies*, [online], 2014. 10. 24., Forrás: *Reuters* [2017. 12. 05.]

SIMON Zoltán: *Hungary Rejects Trojan Horse Label After Russian Nuclear Deal*, [online], 2017. 03. 08., Forrás: *Bloomberg* [2017. 12. 05.]

³³ RT NEWS: *US diplomat tells Hungary to back EU, criticizes PM Orban over Russia stance*, [online], 2014. 10. 24. Forrás: *RT* [2017. 12. 05.]

Rick LYMAN: *Putin Swaggers Into Hungary as Europe Wonders About U.S.*, [online], 2017. 02. 02., Forrás: *The New York Times* [2017. 12. 05.]

Lili BAYER: *Why Putin needs Orbán*, [online], 2017. 02. 01., Forrás: *Politico* [2017. 12. 05.]

helyzetről panaszkodott és a Szekeres Imre vezette Védelmi Minisztérium tétlenségére. Ezeknek a kritikáknak a dacára, Washington összességében elismerően beszélt a magyar NATO-s szerepvállalásról, és pozitívan értékelt a Bajnai-kormány tervezett csapatnöveléseit is. Katonai kérdésekben a másik ügy, amiben az Egyesült Államok hálás volt a magyar szerepvállalásért az a guantanamoi fogolytábor bezárásához nyújtott magyar támogatás volt. Bajnai Gordon miniszterelnök és Joe Biden alelnök 2009 novemberi találkozóját követően ugyanis a magyar kormány belement, hogy befogadjon egy foglyot Magyarországra.

A harmadik témakör, amire az Egyesült Államok figyelt az a magyar–iráni kapcsolatok alakulása volt. Az Iránnal foglalkozó dokumentumok száma 64 volt és többségük minősített anyag. A figyelem középpontjában a magyar állásfoglalás volt az Iránt sújtó ENSZ BT-határozatok kapcsán. Az amerikai nagykövetség pozitívan nyilatkozott a magyar kormány hozzáállásáról, és arról biztosította Washingtont, hogy Magyarország teljes mellszélességgel támogatja a szankciós rezsimet és az Obama-adminisztráció által szorgalmazott multilaterális diplomáciai megoldást. Az egyetlen problémás kérdés egy tervezet volt, miszerint Budapesten kerülne megrendezésre egy konferencia az európai országokba akkreditált iráni diplomatáknak. Ez azonban az amerikaiak nagy megkönnyebbülésére lekerült a napirendről.³⁴

Összességében Magyarország mérlege rendkívül pozitív a nukleáris nonprolifерáció és védetség kérdésében. Washington szempontjából természetesen kulcskérdésnek számít, hogy a nukleáris technológiával rendelkező államok betartsák nonprolifерációs kötelezettségeiket, és ne adjanak át kettős felhasználású berendezéseket, illetve anyagokat az Egyesült Államokat fenyegető országoknak. Magyarország részes állama valamennyi multilaterális fegyverzetkorlátozási megállapodásnak, és mindenhol makulátlan a mérlege. A magyar szakértők és diplomaták általában véve jó hírnévnek örvendenek, és elismertek a szakmán belül. Ez az Obama-adminisztráció alatt külön jelentőséget nyert, hiszen Barack Obama minden korábbi amerikai elnöknel több politikai tőkét investált a nukleáris fegyverzetkorlátozás kérdésébe. Ezen a téren az erős magyar–amerikai partnerség jele, hogy 2012-ben Magyarország is meghívást kapott az Obama elnök által kezdeményezett második Nukleáris Védetség Csúcstalálkozóra Szöulban, és a negyedik és egyben utolsó washingtoni csúcson kitüntetést kapott, amiért teljesen eltávolította az országból a magasan dúsított uránkészleteit és visszaszállította azokat Oroszországba. Ennek köszönhetően a 2016-os csúcson a magyar delegáció rendkívül magas

³⁴ RÁCZ András: *Hungary and the WikiLeaks Cables*. In: RÁCZ András (szerk.), *The Wikileaks Cables and their impact on the Visegrad countries and the Baltic states*, Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, 2013, 85-100. o.

szinten képviseltette magát, és Orbán Viktor miniszterelnök mellett Szijjártó Péter külügyminiszter, illetve Seszták Miklós nemzeti fejlesztési miniszter is Washingtonba utazott, ahol Orbán Viktor személyesen vett részt a Barack Obama által rendezett fehér házi fogadáson. Az Egyesült Államok emellett rendkívül pozitívan ítéli meg a magyar szakértők oktatási munkáját olyan államokban, melyek szintén szovjet típusú reaktorokat működtetnek; és 2016-ban a nukleáris védetség tekintetében a nemzetközi rangsorban is az éllovasok között végzett Magyarország.³⁵

Az utolsó terület, amire az Egyesült Államok fokozottan figyel, az a szélsőjobboldali pártok és mozgalmak tevékenysége, illetve általában véve a demokrácia helyzete. Ez a kérdés nem igazán országspecifikus, amerikai szempontból a világ minden térségében rendkívül fontos, és állandóan az amerikaiak homlokerében van. A Wikileaks-dokumentumok egyértelműen mutatják, hogy Magyarország esetében komoly figyelmet szenteltek az amerikai diplomaták a jelentéseikben a romaellenes és antiszemita csoportoknak, illetve a Jobbik megerősödésének és Parlamentbe való bekerülésének. Az amerikai követség dokumentumaiból az is kiderül, hogy a 2008-2009-es romagyilkosságok nyomozását szorosan követték a helyi diplomaták. A különböző szélsőjobboldali csoportok közül a Magyar Gárda kapott kiemelkedő figyelmet, és az amerikaiak pozitívként értékelték, hogy a Fidesz elhatárolódott tőlük 2007 folyamán, majd pedig, hogy 2008-ban feloszlatták őket.

A magyar szélsőjobb erősödése kapcsán a nagykövetség munkatársai többször leírták, hogy igyekeztek toleranciára inteni, és a demokratikus értékek tisztelgésben tartására ösztönözni a magyarságot. Általában véve a demokrácia helyzete fontos kérdés az Egyesült Államok szemében, hiszen az egyik legrégebbi külpolitikai hagyomány a liberális institucionalizmusra és a demokratikus béke koncepciójára (illetve a demokráciák terjesztésére) épül. Ennek kapcsán sok kritika éri az Egyesült Államokat, hogy beleavatkozik más országok belügyeibe, és hogy kívülről (esetenként akár erőszakkal) erőlteti rá ezeket az értékeket más államokra. Ezt az érvelést több esetben a magyar politikai elit is alkalmazta, azt azonban látni kell, hogy ez a kérdés az érték-alapú amerikai külpolitika egyik legfontosabb bástyája, és az Egyesült Államokkal való jó kapcsolatoknak egy fontos eleme az alapvető demokratikus értékek betartása, illetve a fékek és ellensúlyok megléte a politikai rendszerben. Ebből ugyanis a jól teljesítő államok profitálhatnak mind politikailag, mind pedig gazdaságilag (láthattuk ezt már Magyarország esetében is, mely a békés demokratikus átmenet egyik

³⁵ PÉCZELI Anna: *A Nukleáris Védetség Csúcsok értékelése és a folyamat jövője*, [online], 2016. 03. 20., Forrás: SVKK-elemzések [2017. 12. 05.]

éltanulója volt az 1990-es években, és ezért cserébe komoly amerikai segélyeket, illetve üzleti lehetőségeket kapott). Amennyiben viszont állandó problémákat észlel az Egyesült Államok, főleg egy szövetséges államban, könnyen társulhat a kritikákhoz tényleges gazdasági vagy politikai retorzió.

Az elmúlt pár évben ez a kérdés sok problémát okozott a magyar–amerikai kapcsolatokban, és mindkét oldal számos éles kritikával illette a másikat. Az Egyesült Államok részéről olyan magas szintekről jöttek a kifogások, mint a még hivatalban lévő Barack Obama elnöktől, Hillary Clinton külügyminisztertől, illetve Bill Clinton korábbi elnöktől és számos további magas rangú diplomatától a State Departmentben és a budapesti magyar nagykövetségen.³⁶ Kifogás érte Magyarországot többek között Orbán Viktor miniszterelnök illiberális demokráciáról szóló beszéde kapcsán, illetve az új Alaptörvény miatt, amelyért Hillary Clinton volt külügyminiszter személyes levélben marasztalta el a magyar kormányt. Clinton alapvetően a fékek és ellensúlyok rendszerének sérülését, és a kormányzati hatalom túlzott megerősítését sérelmezte.³⁷ Emellett a State Department európai ügyekért felelős államtitkára, Victoria Nuland is élesen kikelt a magyar kormány szemben. Először a Center for European Policy Analysis 2014. októberi konferenciáján, majd egy 2015. márciusi kongresszusi meghallgatáson fejtette ki az amerikaiak nemtetszését az illiberális demokrácia koncepciójával szemben, illetve az orosz szankciók, a civil szféra megfélemlítése, és a növekvő korrupció kapcsán.³⁸ A sorban a külpolitikai kérdésekben egyik legbefolyásosabb republikánus szenátor, John McCain jött, aki szintén szót emelt a magyar politikai rendszer átalakításával és az erősödő magyar–orosz kapcsolatokkal szemben, és Orbán Viktor miniszterelnököt egyenesen „neofasiszta diktátornak” nevezte.³⁹

³⁶ Hillary CLINTON: [Letter to Viktor Orbán](#), [online], 2011. 12. 23., Forrás: *Hungarian Spectrum* [2017. 12. 05.]

HUNGARY JOURNAL: [Obama-era diplomat warns government](#), [online], 2017. 12. 19.,

Forrás: *The Hungary Journal* [2017. 12. 05.]

Alexandra BÉNI: [Colleen Bell cited Obama and sent a message to the Hungarian Government](#), [online], 2016. 10. 06., Forrás: *Daily News Hungary* [2017. 12. 05.]

Dalibor ROHAC - Mate HAJBA: [How the United States can stop Hungary's descent into authoritarianism](#), [online], 2017. 05. 03., Forrás: *The Washington Post* [2017. 12. 05.]

³⁷ Hillary CLINTON: [Letter to Viktor Orbán](#), [online], 2011. 12. 23., Forrás: *Hungarian Spectrum* [2017. 12. 05.]

HUNGARY JOURNAL: [Obama-era diplomat warns government](#), [online], 2017. 12. 19.,

Forrás: *The Hungary Journal* [2017. 12. 05.]

³⁸ Andrew RETTMAN: [US diplomat lashes out at Hungary's Orban](#), [online], 2014. 10. 03.,

Forrás: *EU Observer* [2017. 12. 05.]

³⁹ [McCain sparks US-Hungary diplomatic row over Orban](#), [online], 2014. 12. 03.,

Forrás: *BBC News* [2017. 12. 05.]

Csaba TÓTH: [Senator John McCain calls Viktor Orbán a "neo-Fascist dictator"](#), [online], 2014. 12. 03.,

Forrás: *The Budapest Beacon* [2017. 12. 05.]

Mivel az Egyesült Államok nem kapott kielégítő választ a korábbi vádakra, 2014 októberében komolyabb lépéseket tett, és korrupció vádja miatt kevesebb, mint tíz magyar kormánytisztviselőt és üzletembert kitiltott az országból.⁴⁰ A lépésnek egyértelműen komoly politikai üzenete is volt, a háttérben azonban valószínűleg az amerikai és magyar vállalatok érdekkülönbségei is közrejátszottak.⁴¹ Szintén 2014 októberében, a budapesti amerikai nagykövetség átadott egy úgynevezett non-papert a magyar kormánynak, amelyben részletesen kifejtette problémáit a politikai és gazdasági reformokkal, a civil szféra átalakításával, illetve az média-reformmal kapcsolatban.⁴² Ezekkel a lépésekkel szemben a magyar kormány is megtette a retorziókat, és letartóztatott két személyt, akiket az Egyesült Államoknak, a Nemzetközi Valutaalapnak, és a Svájci Alapnak való kémkedéssel vádoltak.⁴³

Az elmúlt négy évben a kormány migránspolitikája, illetve olyan szimbolikus lépések váltottak ki amerikai kritikát, mint a második világháborúban a szélsőjobboldali és náci erőkkkel együttműködő történelmi figurák rehabilitációja – 2013-ban a Horthy-szobor avatása, 2015-ben pedig a Hóman-szobor avatása.⁴⁴ Nemrégiben pedig az amerikai és magyar akkreditációval is rendelkező Közép-európai Egyetem (Central European University – CEU) ellen indított kormányzati kampány okozott némi konfliktust a két ország között (igaz, hogy a törvény más oktatási intézményeket is érintett, a módosítások jelentős része azonban elsősorban CEU-ra vonatkozott). Az imént felsorolt kifogásokra és kritikákra a magyar kormány többnyire azzal válaszolt, hogy ezek a lépések a magyar belügyekbe való beavatkozásnak minősülnek. A kormány emellett felbérelte Connie Mack washingtoni lobbistát, hogy próbáljon meg javítani Magyarország imázsán az amerikai politikai elit köreiben.⁴⁵

A fenti összefoglaló jól mutatja, hogy az Egyesült Államoknak mind a baloldali, mind a jobboldali kormányokkal megvoltak a nézeteltérései és a kapcsolatrendszer nem volt súrlódásoktól mentes a hidegháború utáni időszakban. Mégis úgy tűnik, hogy politikai szempontból a bilaterális kapcsolatok a második és harmadik Orbán-

⁴⁰ A Külgazdasági és Külügyminisztérium tájékoztatása, [online], 2014. 11. 13.
Forrás: *Kormany.hu* [2017. 12. 05.]

⁴¹ SZABÓ I. László: Az Amerikai Egyesült Államokban zajló elnökválasztás és a magyar–amerikai kapcsolatok lakossági percepciója, [online], 2016., Forrás: *Nemzet és Biztonság* [2017. 12. 05.]

⁴² Így csicskázatná Amerika az Orbán-kormányt – 27 pontos, exkluzív non-paper a Mandineren, [online], 2015. 10. 15. Forrás: *Mandiner.hu* [2017. 12. 05.].

⁴³ Meghosszabbítják a két gyanúsított előzetes letartóztatását az IMF-es kémügyben, [online], 2016. 04. 01. Forrás: *Index.hu* [2017. 12. 05.]

⁴⁴ U.S. Embassy condemns Horthy celebration, [online], 2013. 11. 09., Forrás: *Buda Post* [2017. 12. 05.]

⁴⁵ Hungary's latest lobbying effort: Connie Mack IV and Dana Rohrabacher, [online], 2015. 05. 14., Forrás: *Hungarian Spectrum* [2017. 12. 05.]

kormány alatt vettek igazi mélyrepülést. Az Orbán-kormány már az 1998–2002-ig terjedő időszakban is arra törekedett, hogy belső szuverenitását megerősítse, és létrehozson egy nemzeti tőkésosztályt, ami gyakran a külföldi vállalatok pozíciójának gyengítésével járt. Ebben az időszakban azonban az Egyesült Államok nem állt elő olyan éles kritikákkal, mint a 2010 óta eltelt időszakban. Ennek két oka is van: egyrészt a 2000-es évek elején a szeptember 11-ei terrortámadások és az afganisztáni háború lekötötte Washington figyelmét és fokozottan szükség volt a szövetségesekkel való politikai és gazdasági együttműködésére; másrészt pedig a kormány belső szuverenitásának megerősítése elsősorban a gazdasági területekre terjedt ki, és a hatalom összpontosítása nem volt ilyen egyértelmű. A második és harmadik Orbán-kormány alatt ugyanakkor a kormány reformjai már látványosan érintették a demokratikus intézményrendszert, ami Washingtonnál vörös posztó. Emellett pedig további kritikák forrása volt a már a Gyurcsány-kormány óta állandóan napirenden lévő magyar–orosz kapcsolatok alakulása. Mind a baloldalt, mind pedig a jobboldalt komoly kritikák érték a Moszkvával való együttműködés és különalkuk miatt (elsősorban a Déli Áramlat, a paksi bővítés, és az Oroszország elleni szankciók kapcsán). Politikai szempontból tehát a magyar–amerikai kapcsolatok némiképp hullámozó pályát jártak be a hidegháború utáni időszakban, érdekes azonban, hogy ez nem igazán változtatott a két ország rendkívül szoros katonai együttműködésén.

Magyarország és az Egyesült Államok közötti magasrangú látogatások

Általában véve a magyar és amerikai vezetők viszonylag ritkán látogatták egymást a hidegháború utáni időszakban, ami részben az Egyesült Államok globális szerepéből is adódik. Az előző alfejezetben említett politikai problémák és súrlódások miatt azonban az is gyakran előfordult az elmúlt pár évben, hogy a Washingtonba utazó magyar politikusokat rangon alul fogadta az amerikai tárgyalófélfel. Erre egyik példa Szijjártó Péter külügyminiszter 2017. márciusi látogatása az amerikai fővárosba. A magyar diplomáciának továbbá nem sikerült egyelőre megszervezni egy Donald Trump és Orbán Viktor közötti személyes találkozót, annak ellenére, hogy a magyar miniszterelnök az első között nyilvánította ki támogatását Trumpnak a 2016-os elnökválasztási kampány során. Trump a régióból először a lengyelekhez utazott el, ami egyrészt a két ország közötti kiemelt katonai együttműködésnek köszönhető (Lengyelországban épül többek között az európai rakétavédelmi rendszer utolsó szakasza, illetve a lengyelek komoly vásárlói olyan amerikai haditechnikai termékeknek,

mint a Patriot légvédelmi rakéták vagy a JASSM (Joint Air-Surface Standoff Missile) robotrepülőgépek). Ezzel szemben egyes politikai elemzők úgy vélik, hogy a Trump–Orbán találkozót az is nehezíti, hogy Donald Trump hivatalba lépése óta küzd az Oroszországhoz fűződő kapcsolatait ért vádakkal, és optikailag nem mutatna jól, ha az oroszbarátsága miatt szintén sokat bírált magyar kormánnyal az első között találkozna.⁴⁶

⁴⁶ DOBOZI István: [Nagykövetváltás Washingtonban](#), [online], 2017. 04. 08.,
Forrás: *Magyar Nemzet* [2017. 12. 05.]

A magyar politikai vezetők amerikai látogatásai 1989-től⁴⁷

Magyar vezető	Látogatás	Időpont
Göncz Árpád megbízott köztársasági elnök	Washington, DC: magánlátogatás	1990. 05. 18.
Antall József miniszterelnök	Washington, DC: hivatalos út	1990. 10. 18.
Göncz Árpád köztársasági elnök	Washington, DC: magánlátogatás, és találkozó Bush elnökkel	1991. 05. 23.
Antall József miniszterelnök	Washington, DC: magánlátogatás, és találkozó Bush elnökkel	1991. 10. 04.
Göncz Árpád köztársasági elnök	Washington, DC: Holokauszt Emlékmúzeum megnyitója, találkozó Clinton elnökkel	1993. 04. 20–22.
Göncz Árpád köztársasági elnök	Washington, DC: magánlátogatás, és találkozó Clinton elnökkel	1994. 06. 20–21.
Göncz Árpád köztársasági elnök	Washington, DC: magánlátogatás	1998. 03. 17–18.
Orbán Viktor miniszterelnök	Washington, DC: hivatalos út	1998. 10. 05–08.
Orbán Viktor miniszterelnök	Washington, DC: NATO 50. csúcstalálkozó	1999. 04. 23–25.
Göncz Árpád köztársasági elnök	Washington, DC: hivatalos út	1999. 06. 06–09.
Medgyesi Péter miniszterelnök	Washington, DC: hivatalos út	2002. 11. 07–09.
Medgyesi Péter miniszterelnök	Washington, DC: hivatalos út	2004. 06. 21–23.
Gyurcsány Ferenc miniszterelnök	Washington, DC: hivatalos út	2005. 10. 03–07.
Orbán Viktor miniszterelnök	Chicago, IL: NATO csúcs	2012. 05. 20–21.
Orbán Viktor miniszterelnök	Washington, DC: Nukleáris Védeleési Csúcs	2016. 03. 31 – 04. 01.

⁴⁷ U.S. DEPARTMENT OF STATE: [Visits by Foreign Leaders of Hungary](#), [online], 2017, Forrás: [History.state.gov](#) [2017. 12. 05.]

Az amerikai politikai vezetők magyar látogatásai 1989-től⁴⁸

Amerikai vezető	Látogatás	Időpont
George H. W. Bush	Budapest: hivatalos út	1989. 07. 11–13.
William J. Clinton	Budapest: EBEÉ találkozó	1994. 12. 05.
William J. Clinton	Taszár: hivatalos út	1996. 01. 13.
George W. Bush	Budapest: hivatalos út	2006. 06. 21–22.

Az Egyesült Államok puha hatalmi eszközei és a magyar–amerikai kulturális kapcsolatok

A hidegháború végével a közép-kelet-európai államokban nagy lelkesedéssel fogadták az Egyesült Államok és a Nyugat által támogatott politikai és gazdasági átmenetet, ami a demokratikus értékekre, a szabad piacgazdaságra, illetve az emberi és polgári jogok védelmére épült. Ez az eufória azonban fokozatosan csökkent, részben annak köszönhetően, hogy a térség politikai vezetői idővel elunták, hogy az Egyesült Államok kioktatja őket a demokrácia működéséről, másrészt pedig abból adódott a frusztráltság, hogy a gazdasági átalakulásnak komoly vesztesei voltak, és a korábbi ipari szektorban dolgozók tömegei veszítették el állásukat és kerültek a társadalom perifériájára. Ennek köszönhetően az Egyesült Államok imázsa is némiképp megkopott a térség lakosságának körében.

Ezen tovább rontott a George W. Bush-adminisztráció külpolitikája, mely unilaterális lépéseivel és egyedi jogértelmezésével elidegenítette számos szövetségesét, és sokat ártott az Egyesült Államok globális megítélésének. Ez nemcsak a nyugat-európaiakat érintette, hanem a közép-kelet-európaiakat is. Magyarország is azon államok közé tartozott, ahol a gazdasági átalakítások, a privatizáció, és a külföldi vállalatok megjelenése miatt a szociális biztonság elvesztésével sokan veszteséivé váltak a rendszerváltásnak, és az Egyesült Államokat hibáztatták emiatt.⁴⁹ Ráadásul az amerikai nagykövetség sokszor került a politikai viták középpontjába, amiért inkább a baloldali kormányokat támogatták,

⁴⁸ U.S. DEPARTMENT OF STATE: [Travels of the President – Hungary](#), [online], 2017, Forrás: [History.state.gov](#) [2017. 12. 05.]

⁴⁹ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

szemben a konzervatív, jobboldali pártokkal. Maga April Foley volt amerikai nagykövetség is elismerte, hogy az Egyesült Államok nem volt mindig politikailag semleges Magyarországon.⁵⁰

Az Egyesült Államok imázsának javításán az sem segített, hogy a Clinton-adminisztráció pénzügyi okok miatt bezáratta a budapesti amerikai kulturális központot (United States Information Service). Továbbra is tevékenykednek azonban az úgynevezett Amerikai Sarkok (American Corner), melyek Budapest mellett Debrecenben, Veszprémben és Pécsen működnek; illetve az ország számos egyetemén futnak most is amerikanisztika szakok, magas hallgatói létszámmal. Emellett az 1990-es évek elejétől a Fulbright-ösztöndíj is számos lehetőséget kínál diákoknak, kutatóknak és oktatóknak az Egyesült Államokban való szakmai tevékenységre. Ez kiegészül a Magyar–Amerikai Vállalkozási Alap ösztöndíjaival (Hungarian–American Enterprise Scholarship Fund – HAESF). További lehetőségeket nyújtanak a magánalapítványok, úgymint a Soros Alapítvány, a Kellner Alapítvány, vagy a Rosztoczy Alapítvány.⁵¹

A legfrissebb közvélemény-kutatások szerint a magyar lakosság általában véve jól informált az Egyesült Államokhoz kapcsolódó kérdésekben, és van is véleményük ebben a témában. Az elmúlt évek politikai problémái láthatóan a magyar lakosságnak sem kerülték el a figyelmét, hiszen egy 2016-os felmérés azt mutatta, hogy a magyaroknak mindössze 9%-a gondolja azt, hogy a magyar–amerikai kapcsolatok jók, 2/3 szerint közepesek, és 13% szerint rosszak. A tekintetben pedig, hogy mit kellene tenni a Washington által megfogalmazott magyar kormányt érintő kritikákkal, 19% mondta azt, hogy ez beavatkozás a magyar belügyekbe és figyelmen kívül kell hagyni; 18% mondta azt, hogy ezeket a kritikákat meg kell fogadni; és az 54%-os többség mondta azt, hogy a kritikákat részben meg kell fogadni, mert vannak benne olyan pontok, melyek Magyarország javára válnának. Mindebből látható, hogy a megkérdezettek nagy részének volt véleménye a Magyarország és az Egyesült Államok közötti politikai kérdésekről, a magyar lakosság is észlelte a kapcsolatok megromlását, ugyanakkor a megkérdezettek Amerika-képe nem olyan ellenséges, mint az néha a kormány retorikájából tűnhet.⁵²

Az érem másik oldalán az Egyesült Államokban Magyarország az elmúlt időszakban elsősorban negatív hírek és kritikák kapcsán került a vezető újságok hasábjaira.

⁵⁰ April FOLEY: *Nem támogatjuk az erőszak alkalmazását*, [online], 2006. 11. 25., Forrás: *Magyar Nemzet* [2017. 12. 05.]

⁵¹ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

⁵² SZABÓ I. László: *Az Amerikai Egyesült Államokban zajló elnökválasztás és a magyar–amerikai kapcsolatok lakossági percepciója*, [online], 2016., Forrás: *Nemzet és Biztonság* [2017. 12. 05.]

Ennek ellenére a magyar lakosság amerikai megítélése pozitív. A washingtoni magyar nagykövetség adatai szerint ma nagyjából 1,5 millióan élnek Amerikában, akik magyar származásúak, vagy magyar felmenőkkel rendelkeznek. Emellett élénk amerikai érdeklődés van a magyar zene (főleg Liszt és Bartók munkássága) iránt. A magyarok bevándorlása az Egyesült Államokba a 19. században kezdődött, és alapvetően három város környékén összpontosult: Cleveland, Chicago és New York. A két ország közötti kulturális szálak az 1930-as évektől kezdtek erősödni, ennek egy fontos eleme volt, hogy míg az amerikaiak felfedezték a magyar zeneszerzők és művészek munkáit, az amerikai filmeket és populáris zenét elkezdték Magyarországon forgalmazni. A hidegháború alatt a kommunista rendszer komoly korlátokat szabott a kulturális kapcsolatoknak, de a turizmus növekedésével és a Szabad Európa Rádió tevékenységének köszönhetően ezek újra felélénkültek. A kulturális kapcsolatokban is fontos mérföldkövet jelentett a Szent Korona visszatérése és a hidegháború vége. Miután Bush elnök kezdeményezésére létrejött a már említett Magyar–Amerikai Vállalkozási Alap, és a Fulbright-ösztöndíjasok száma is megszorodott, egyre több magyar előtt nyílt meg a lehetőség az Egyesült Államokban való kutatásra, oktatásra, és tanulásra.⁵³ Az Amerikai Sarkok pedig Magyarországon belül igyekeznek minél több ismeretet átadni az Egyesült Államok történelméről és kultúrájáról. Magyar részről ennek intézményi megfelelője a New Yorkban működő Balassi Intézet Magyar Kulturális Központ.

⁵³ EMBASSY OF HUNGARY IN WASHINGTON, DC: [Cultural Relations](#), [online], 2017.,
Forrás: Washington.kormany.hu [2017. 12. 20.]

A magyar–amerikai együttműködés katonai dimenziója

Magyarország a NATO-hoz vezető úton

Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a katonai együttműködés terén a legerősebb, még annak ellenére is, hogy itt a legnagyobb az egyenlőtlenség a két ország képességei között. A hidegháború végével Magyarország előtt több lehetőség állt biztonságpolitikai szempontból. Először is ott volt lehetőségként a keleti opció, ami Oroszországgal és a posztszovjet államokkal való folytatólagos együttműködést jelentette volna. Ezt az opciót azonban viszonylag kevesen támogatták, általában véve Magyarország el akart szakadni a Szovjetunióval közös múlttól. A Varsói Szerződés felbomlása ezt az opciót végül teljesen hatályon kívül helyezte. Másodszor adódott a semlegesség opciója, ami az ország biztonságát nagyhatalmi biztonsági garanciákra alapozta volna, mint ahogy azt Ukrajna tette az 1994-es Budapesti Memorandumban. Ez az opció már 1956-ban is felmerült, és 1989 után is komoly támogatói bázisa volt. Ennek azonban az lett volna a kulcsa, hogy a nagyhatalmak biztonsági garanciákat adjanak Magyarországnak számára, a Szovjetunió szétesését követően azonban a térség elvesztette jelentőségét, és nem volt valószínű, hogy nagyhatalmi támogatókra lelne ez az alternatíva. Harmadszor felmerült a Közép-Európa opció, ami a térség államaival való szoros biztonságpolitikai együttműködést jelentette volna. Hiába indult azonban jól az Antall József által 1991-ben életre hívott Visegrádi Együttműködés, sem ez, sem pedig az 1992-es Közép-Európai Kezdeményezés nem hozott mély együttműködést a védelempolitika terén. Negyedszer Magyarország dönthetett volna a biztonságpolitikai függetlenség és az úgynevezett körkörös védelem koncepciója mellett, ahol a magyarok szavatolják önmaguk védelmét, gyakorlatilag az 1990-es évek első pár évében ezt az opciót láthattuk kiteljesedni. Az ország vezetése azonban viszonylag gyorsan belátta, hogy hosszú távon nincsenek meg a szükséges erőforrások ehhez a stratégiához, és a Balkánon zajló háborúk egyértelművé tették, hogy külső segísége van szükség. Az ötödik lehetőség a pán-európai biztonság keresése volt, ami a kollektív biztonsági együttműködést alapvetően az 1994-ben intézményesülő EBESZ-re alapozta volna. Ennek az opciónak a csábereje abban rejlett, hogy a Vancouvertől Vlagyvisztokig terjedő területet magába foglalta és Oroszország részvételének hála ténylegesen az európai biztonság letéteményese lehetett volna. Tevékenysége, befolyása és anyagi lehetőségei azonban nem voltak megfelelőek ennek gyakorlati megvalósítására,

így ez az opció is veszített támogatottságából. Végül pedig ott volt az euroatlanti integráció lehetősége, ami a NATO-hoz és az EU-hoz való csatlakozást jelentette.⁵⁴

Az, hogy Magyarország végül a hatodik opciót választotta több külső és belső tényezőnek volt köszönhető. Egyrészt az 1991. augusztusi puccskísérlet miatt félt volt, hogy esetleg egy visszarendeződés lesz a Szovjetunióban, és a szovjet erőkkal szemben sem egy önálló magyar, sem egy regionális közép-európai együttműködés nem tudott volna hatékony védelmet adni. Ráadásul Magyarország Európa közepén fekszik, határai gyakorlatilag védhetetlenek egy hagyományos háborúval szemben, így geostratégiaiag nagyon sérülékeny. A másik komoly biztonsági kihívást az 1992-ben induló első Balkán-válság jelentette, mely közvetlenül Magyarország déli szomszédságában zajlott, ahol a Vajdaságban nagyarányú magyar kisebbségek voltak. Félt volt továbbá, hogy a háború egy esetleges menekülthullámot fog generálni, ráadásul a konfliktus folyamán többször sérült a magyar légtér szuverenitása is. Összességében tehát a régió instabilitása, a Szovjetunióval kapcsolatos bizonytalanság, illetve belpolitikai szempontból Antall József és Jeszenszky Géza atlantista elkötelezettsége mind szerepet játszott abban, hogy végül az euroatlanti integrációt és a NATO-ba való belépés opcióját választotta Budapest. Emellett az is fontos volt, hogy a NATO az 1990. júliusi londoni csúcson kijelentette, hogy rendszeres diplomáciai kapcsolatokra fog törekedni a közép-kelet-európai államokkal.⁵⁵

Magyarországon politikai kérdésekben rendkívül megosztott a kormányzat és a társadalom is, de a biztonságpolitika terén az 1990-es évek első felében erős konszenzus alakult ki az euroatlanti integrációról. A pártok, a szakértők és a társadalom is úgy vélte, hogy ebben a szövetségben védhetőek leghatékonyabban a magyar érdekek, és itt valósulhatnak meg legjobban a magyar értékek. Mivel a mindenkori magyar kormány egyik legfőbb feladata a lakosság védelme, amibe az antalli külpolitikai prioritások alapján a külföldön élő magyar kisebbségek védelme is belesik, egyértelmű volt, hogy Magyarországnak be kell lépni valamilyen szövetségi rendszerbe.

Az Egyesült Államok gyakorlatilag a második világháború óta európai hatalomnak minősül, mely katonailag jelen van a kontinensen, illetve a béke és

⁵⁴ CSIKI Tamás: *A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei*, [online], 2013. 01. 10.

Forrás: Biztonságpolitika.hu [2017. 12. 20.]

SZÁLKAI Kinga: *Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején*, [online], 2016.,

Forrás: Antall József Tudásközpont [2017. 12. 20.]

⁵⁵ KESKENY Linda: *Az amerikai-magyar diplomáciai kapcsolatok (1990-1994)*, [online], 2011,

Forrás: Polgári Szemle [2017. 12. 05.]

biztonság egyik letéteményese. A NATO-szövetség mellett a világ számos más régiójában támaszkodnak az amerikai védőernyőre és katonai jelenlétre. Mivel az amerikai katonai potenciál globálisan továbbra is egyedülálló, a Washingtontól kapott biztonsági garanciák rendkívül értékesek a szövetséges államoknak. A hidegháború végével és a Szovjetunió szétesésével az amerikai katonai fölény még egyértelműbb lett, és paradox módon az európaiak még jobban rá voltak utalva az Egyesült Államokra. Ennek hátterében az állt, hogy a Varsói Szerződés megszűnésével és a Szovjetunió felbomlásával az európai NATO-szövetségesek számottevően csökkentették védelmi kiadásaikat, és beállt egy olyan arány, hogy a NATO-n belül a védelmi kiadások 2/3-át az Egyesült Államok adja, a maradék 1/3-ot pedig a szövetségesek (ez az arány a koszovói válság idejére elérte a 3/4-et). Így tehát a Balkánon zajló háborúkba az európaiak csakis az Egyesült Államok segítségével tudtak beavatkozni.

Magyarországot a balkáni válság nehéz helyzetbe hozta, mivel annak ellenére, hogy a határon túli magyarok jobbára szerb területeken laktak, a magyar vezetés alapvetően a horvát és szlovén vezetőket érezte magához közelebb állónak. Emiatt a legjobb stratégia a semlegesség hangsúlyozása volt, miközben mind Antall, mind Jeszenszky a multilaterális szervezetek válságkezelő képességében bízott: Antall a G7-ek találkozásán az EBEÉ fellépéséről és válságkezelő képességéről biztosította a világ legfejlettebb ipari hatalmait, Jeszenszky pedig ENSZ beavatkozást sürgetett, mivel a konfliktust fenyegetőnek ítélte Magyarországra nézve is. Az Egyesült Államok kezdetben kétkedve figyelte a Jugoszláviában zajló eseményeket, félve a felerősödő nacionalizmustól, és attól, hogy a Szovjetunióban ugyanez fog történni, számos új ország kezén hagyva a szovjet atomfegyvereket. Éppen ezért Washington 1991 nyaráig Jugoszlávia egybemaradása mellett érvelt.

A tehermegosztásban lévő egyenlőtlenségek miatt az 1990-es évek elején a NATO törekedett egyfajta európaizálásra, és a NATO Európai Főparancsnoksága 1992-ben brit irányítás alatt létrehozta a Gyorsreagálású Hadtestet. Mivel a válság egyre komolyabb katonai fenyegetést jelentett, a Visegrádi Hármak 1991 októberében kijelentették, hogy a NATO-val még szorosabb kapcsolatokat akarnak létesíteni. A NATO az 1991-es római csúcson létrehozta az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot (North Atlantic Cooperation Council – NACC), melynek fő feladata a válságkezelés és konfliktusok megelőzése volt. Ennek tagjai a tagországok és a közép-kelet-európai külügyminiszterek voltak. Magyarország alapvetően igyekezett a nemzetközi közösség figyelmét a válságra terelni, és a jugoszláv kérdést az ENSZ napirendjén tartani, arra hivatkozva, hogy a be nem avatkozással nem védhetőek

az humanitárius és kisebbségi jogok. A NATO végül szükséghelyzeti terveket dolgozott ki, és az ENSZ kérésére magára vállalta a békebiztosító feladatokat.⁵⁶

Ez Magyarország számára fontos lehetőséget teremtett a NATO-hoz való közeledésre, és a Parlament jóváhagyta, hogy a NATO légtér-ellenőrző repülőgépei (Airborne Warning and Control System – AWACS) használják a magyar légtérrel a boszniai repüléstilalmi övezet ellenőrzéséhez, és Taszáron létrehozzanak egy logisztikai bázist. Ezzel párhuzamosan a kormány továbbra is Budapest semlegességét hangsúlyozta, félve attól, hogy a konfliktus áttérjed a déli határokon. A boszniai légicsapásokról az 1994. januári brüsszeli NATO-találkozón született meg a döntés, aminek a végrehajtásában az Egyesült Államok komoly szerepet vállalt. A beavatkozás végül véget vetett Szarajevó ostromának, és elősegítette a tűzszüneti megállapodást, majd pedig az 1995-ös békemegállapodást. Magyarország elsősorban a felderítésben és információszerzésben vett részt, mialatt próbálta továbbra is őrizni semlegességét. Ez egyrészt közelebb hozta Magyarországot az Egyesült Államokhoz, másrészt pedig a NATO szemében felértékelődött az ország geostratégiai szerepe. A válság összességében komoly lökést adott a NATO-hoz való csatlakozási folyamatnak.⁵⁷ Jól jellemezte a közeledést, hogy Magyarország is részt vett a boszniai helyreállítást és békefenntartást végző IFOR-misszióban.

Bill Clinton 1993-as hivatalba lépésével a Fehér Ház elsősorban a belpolitikai problémákra fókuszált, és sem a NATO-bővítés, sem pedig Európa helyzete nem szerepelt a legfőbb prioritások között. Ezen a Balkánon kibontakozó válság nagyot változtatott, és végül Clinton elnöksége alatt kezdték meg a NATO bővítését a korábbi szocialista országokkal, és a szövetség az átfogó európai biztonság letéteményese lett. A Visegrádi Hármak 1990 közepétől egyre intenzívebb politikai kapcsolatokat építettek ki, ahol az egyik közös cél a NATO-hoz való csatlakozás lett, melyet az 1992-es pozsonyi csúcson már egyértelműen kijelentettek a térség vezetői. Ez hamarosan a három ország nemzetbiztonsági stratégiájába is bekerült. A NATO azonban az 1993-as brüsszeli csúcson ismét megerősítette, hogy a közeljövőben nem lesz bővítés. A közép-kelet-európai államok tagsági igényét végül az úgynevezett Partnerség a Békéért (Partnership for Peace – PfP) program keretében elégítették ki, aminek az volt a feladata, hogy növelje a térségben a stabilitást. A PfP-t 1994-ben jelentették be, és nyitva állt valamennyi EBEE-tag előtt (Magyarország e tekintetben azon az állásponton volt, hogy a partnerséget Oroszországra és Délkelet-Európára is ki kellene terjeszteni). A programot elsősorban azért érték kritikák,

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Uo.

hogy a csatlakozó államoknak semmiféle többletgaranciát nem adott, és mindössze arra jó, hogy elodázza a csatlakozást. Clinton 1994 januárjában járt Európában, ahol nyugat-európaiakat arról biztosította, hogy Washingtonnak fontosak Európa problémái, a Visegrádi Négyeknek (Csehszlovákia 1993-as felbomlásával mindkét utódállam részese lett a partnerségnek) pedig itt mondta ki először, hogy az Egyesült Államok támogatja a NATO keleti bővítését.⁵⁸

A NATO-bővítésnek voltak politikai és a védelemgazdaságra vonatkozó feltételei is, melyek jórészt egybeváltak a magyar külpolitika célkitűzéseivel. Mivel a két Balkán válság alapvetően biztonságpolitikai fenyegetésként (és Magyarország számára egyben lehetőségként) jelent meg, illetve a NATO-tagság kritériumait könnyebbnek tűnt teljesíteni, a NATO-integráció kapott prioritást az EU-val szemben. Igaz, hogy Magyarország és a térség államainak többsége bizonyos katonai kritériumoknak sosem felelt meg, de geostratégiai helyzetük hozzásegítette őket a tagsághoz. E tekintetben az Egyesült Államoké volt a döntő szó, és a régiónak szerencséje volt, hogy Clinton elnök nemzetbiztonsági csapatának számos tagja továbbra is tartott az orosz fenyegetéstől, és azt tanácsolták az elnöknek, hogy az európai biztonság érdekében szövetségre kell lépni a korábbi szocialista államokkal. A nagy áttörést a Washington DC-ben létesített Holokauszt Emlékmúzeum megnyitója jelentette 1993-ban, amikor Clinton elnök személyesen is találkozott a térség vezetőivel. Miután az amerikaiak is felsorakoztak a NATO-bővítés mögött, létrejött a NATO-tagság előszobáját jelentő PfP program. Magyarország, Lengyelország és Csehország tagságáról az 1997-es madridi csúcson döntöttek a tagállamok.⁵⁹

A bővítést az Egyesült Államokon belül két csoport ellenezte: egyrészt a realista történészek és politológusok, másrészt pedig a gazdasági és pénzügyi szempontokat szem előtt tartó szakértők csoportja. Az első szerint az orosz fenyegetést Clinton tanácsadói túlértékelték, és úgy gondolták, hogy egy nem reális fenyegetés miatt Washington túl sok kötelezettséget vállal a kelet-európaiak védelmére. A másik csoport jól látta, hogy a korábbi Varsói Szerződéshez tartozó államokban komoly katonai reformokra lesz szükség, és a haderőstruktúra teljes átalakítására, ami hatalmas összegekbe fog kerülni. Míg az európaiak védelmi kiadásai csökkentek, és ezáltal az amerikai fegyverek iránti kereslet is visszaesett, a NATO olyan államokat készült felvenni, melyek alapvetően a védelem fogyasztói lesznek és nem pedig termelői. Mindezek ellenére Clintont sikerült meggyőzni arról, hogy a keleti bővítés

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 695. o.

a NATO érdekeit fogja szolgálni, és Magyarország, Lengyelország és Csehország 1999. március 12-én a NATO tagállama lett. A ceremóniára a Truman Elnöki Könyvtárnak otthont adó Missouri állambeli Independence-ben került sor, ahol Martonyi János külügyminiszter aláírta a csatlakozási okmányokat Madeleine K. Albright amerikai külügyminiszter, illetve a csehek és lengyelek társaságában.⁶⁰

Magyarország a NATO-szövetségben

Magyarország már a csatlakozást követően nehéz helyzetbe került a koszovói válság miatt, ahol a Milosevics vezette szerb erőkkel szembeni légitámadások részben a magyar légtérből indultak és a magyar kisebbségek által lakott délvideki területeket is bombázták. Ráadásul az az opció is felmerült, hogy szárazföldi invázióra kerülhet sor, amiben Magyarország egyértelműen fontos felvonulási területet jelentett volna a NATO-nak, ezzel kockáztatva, hogy a szerb erők esetleg a magyar kisebbségeken álltak volna bosszút. A szárazföldi beavatkozás végül elmaradt, de a szövetség szemében rendkívül pozitív megítélést kapott a magyarok lojalitása, a hatalmas politikai kockázat tükrében. A légitámadások sikerét és a konfliktus lezárását követően a magyarok ismét szerepet kaptak a békefenntartó erőkből (KFOR), és az európai szövetségeseikkel együtt a következő években fokozatosan vették át az amerikai katonáktól a terheket, akikre egyre nagyobb mértékben már a Közel-Keleten volt szükség.⁶¹

A hidegháború végével a NATO számára a legnagyobb kihívást a szövetség újraértelmezése jelentette. Fennmaradásának egyik kulcsa az volt, hogy nem pusztán katonai érdekközösség volt, hanem egyben politikai értékközösség is, aminek köszönhetően újra lehetett értelmezni szerepét a globális rendszerben. A demokrácia, az egyéni szabadságjogok védelme, a jog uralma, a stabilitás és az államok közötti együttműködés mind olyan értékek voltak, melyek továbbra is tartalmat adtak a szövetség tevékenységének. E tekintetben a koszovói és a 2001-ben induló afganisztáni beavatkozások megteremtették a precedenst az úgynevezett területen kívüli műveletekre, melyek a tagállamok területén kívül végrehajtott missziók által garantálják a kollektív biztonságot.

Ez gyakorlatilag azokban a régiókban jelentett szerepvállalást, melyek közvetlenül határosak a szövetség peremországaival, és instabilitásuk fenyegetést jelenthet a tagországok számára (például a konfliktusok a Balkánon), vagy pedig olyan régiókat jelentett, melyek ha nem is határosak a tagállamokkal, valamilyen globális

⁶⁰ Uo. 696. o.

⁶¹ Uo. 696. o.

biztonsági fenyegetést jelentenek a szövetség tagjainak (például Afganisztán és a terrorizmus fenyegetése). Ezekben az újfajta műveletekben fontos volt, hogy a NATO már nemcsak a hagyományos katonai feladatokban vállalt szerepet, hanem a konfliktus utáni helyreállítás és államépítés feladatait is magára vállalta, ami egyértelműen jelezte, hogy a hidegháború utáni nemzetközi rendszerben is képes fontos szerepet betölteni, hozzájárulva a posztbipoláris rend megszilárdításához és a béke megteremtéséhez. Az olyan új típusú transznacionális kihívások, mint a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a kiberbiztonság, az energia-biztonság, és a kritikus infrastruktúrák védelme révén a NATO egy statikus és reagáló szemléletű szervezetből egy rugalmas és proaktív szervezetté vált.⁶²

Ahogy az már korábban is megjelent, Magyarország ebben a rendszerben egy érdek- és értékközösség része lett, ami számos előnnyel járt az ország védelme szempontjából. A magyar Nemzeti Katonai Stratégia egyértelműen meghatározza, hogy az ország biztonságát a Magyar Honvédség és a NATO garantálja. Ebben a keretben a nemzeti önerő fejlesztése a NATO-vállalások figyelembe vételével fokozatosan történik.⁶³

Hazánk legnagyobb jelentőségét a NATO szempontjából a geostratégiai helyzete adta, ami Románia és Bulgária csatlakozásával némiképp vesztett értékéből, a 2014-es ukrán válság nyomán azonban újra felértékelődött. A NATO–magyar és az amerikai-magyar kapcsolatokban szintén pozitívumként jelenik meg, hogy Magyarország erőn felül teljesít a missziókban, és az elmúlt években stabilan (a törvényileg engedélyezett) 1000 fő körüli létszámmal vett részt a különböző műveletekben. A katonai erő mellett hazánk hozzájárulása a szövetséghez az alábbi elemekből tevődik össze: a stratégiai légi szállítási képességet adó Pápai Bázisrepülőtéren állomásozó C-17-es egység; a NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ; a NATO CMC híradószázad Székesfehérváron; a magyar légtérvédelmi rendszer, mely a medinai radarkomplexum 2015-ös hadrendbe állításával lett teljes; a balti légtérvédelemben való részvétel; illetve a szintén Székesfehérvárra telepített 40 fős NATO parancsnoki koordinációs központ (NATO Forces Integration Unit – NFIU).⁶⁴

Magyarországot azonban a védelmi kiadások alacsony aránya miatt rendszeres elmarasztalás éri. A védelmi kiadások körüli egyenlőtlenségek, és az aránytalan

⁶² SZÁLKAI Kinga: [Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején](#), [online], 2016, Forrás: Antall József Tudásközpont [2017. 12. 20.]

⁶³ HONVÉDELMI MINISZTERIUM: [Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája](#), [online], 2012, Forrás: Kormany.hu. [2017. 12. 20.]

⁶⁴ SZÁLKAI Kinga: [Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején](#), [online], 2016, Forrás: Antall József Tudásközpont [2017. 12. 20.]

tehermegosztás a NATO megalapítása óta problémát jelent, és pártállástól függetlenül valamennyi amerikai elnök magasabb védelmi kiadásokat, illetve egyenlőbb tehermegosztást kért az európai szövetségeseiktől. Ez a legutóbbi 2016-os elnökválasztási kampány során is megjelent, és mind Hillary Clinton, mind Donald Trump szóvá tette, hogy mindössze öt tagállam teljesíti a 2%-os küszöböt. Magyarország e tekintetben a legrosszabbul teljesítők között van, és sokszor a potyautasság vádjával illetik. A magyar védelmi kiadások 1993 óta nem érték el a GDP 2%-át (ami a NATO által kitűzött cél lenne), ráadásul 2011-ben 0,8% alá estek. Magát a 2%-os küszöböt sok kritika éri, hiszen minden ország más módon számolja a védelmi kiadásait, és más országokban sokkal szélesebb körűen értelmezik ezt a kiadást.⁶⁵ Mégis jól látható, hogy Budapest nagyon messze van a küszöb elérésétől, amit általában a NATO-műveletekben való aktív szerepvállalással próbál ellensúlyozni. A 2012-es Nemzeti Katonai Stratégiában az Orbán-kormány kötelezettséget vállalt arra, hogy ezen javítani fog, és a stratégiában is megjelent, hogy a 2016-os költségvetési évtől a GDP részarányt évi minimum 0,1%-kal kívánja növelni a kormány, aminek köszönhetően 2022-re Magyarország elérheti a GDP 1,39%-os értékét, megközelítve a NATO tagállamok átlagát.⁶⁶ A legújabb, 2017-ben meghirdetett Zrínyi 2026 stratégia még ennél is tovább megy, s a tervezett ráfordításokkal 2024-re a GDP 2%-át elérő védelmi kiadásokkal számol.⁶⁷

A NATO-n belül általában véve igaz, hogy a közép-kelet-európai államok hajlamosabbak atlantista vonalat képviselni nyugat-európai társaikkal szemben. A Balkánon dúló válságok gyorsan rávilágítottak arra, hogy tényleges biztonsági garanciákat csak az Egyesült Államok képes adni, és mivel a térség számos államában továbbra is megvan egyfajta félelem az orosz fenyegetés visszatéréstől (ami bizonyos szempontból a 2008-es grúz, és a 2014-es ukrán eseményekkel meg is történt) ezért a közép-kelet-európai államok több alkalommal álltak az Egyesült Államok mellé nyugat-európai szövetségeseikkel szemben. A 2003-as iraki invázió kapcsán a már említett Nyolcak Levelé és a Vilniuszi Tizek nyilatkozata Franciaország és Németország kritikái ellenére a régió államainak támogatásáról biztosította Washington. Ennek oka nemcsak az oroszoktól való félelemben keresendő, hanem abban is, hogy a térség államai instabil szomszédos területekkel vannak körülvéve, ahol az olyan transznacionális kihívások,

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ HONVÉDELMI MINISZTERIUM: [Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája](#), [online], 2012., Forrás: Kormany.hu. [2017. 12. 20.]

⁶⁷ CSIKI VARGA Tamás: [Explaining Hungarian defense policy I. – Defense spending trends](#), [online] Forrás: *Center for Strategic and Defense Studies, CSDS Analyses* 2019/5. [2019. 02. 13.]

mint a migráció, a terrorizmus, a drogkereskedelem, vagy a kiberbiztonság csak hatékony összefogással, és az Egyesült Államok aktív részvételével kezelhető. Emiatt, még ha néha instabil lábakon is állt Washington érvelése, Közép-Kelet-Európa kiállt az Egyesült Államok oldalán. A már említett iraki háború mellett jó példa erre a Bush-adminisztráció által felvetett, majd az Obama-kormány által némiképp módosított Európai Szakaszolt Adaptív Megközelítés névre keresztelt ballisztikus rakétavédelmi rendszer terve, mely 2011–2018 között épül fel, és Lengyelország, illetve Románia területére szárazföldi telepítésű rakétaelhárító rendszereket telepít. Habár a rendszer bejelentése, majd a Bush-féle terv törlése és az új változat kihirdetése során az európaiakat nem minden esetben kezelte Washington egyenlő félként, a rendszerben érintett államok mégis támogatásukat adták a telepítéshez, és komoly politikai tőkét investáltak abba, hogy a hazai törvényhozás is hozzájáruljon a tervekhez.⁶⁸

Magyarország alapvetően azért támogatja ezt a tervet, mert ez még egy eszköz, ami az Egyesült Államokat az európai kontinenshez köti, erősíti az euroatlanti szálakat és a szövetségen belüli szolidaritást, illetve növeli az amerikai katonai jelenlétet a térségben. Hasonló okokból támogatja Budapest az amerikai taktikai atomfegyverek európai állomásoztatását is. Az Egyesült Államok az 1950-es évek óta állomásoztat atomfegyvereket az európai szövetségesek területén, és még napjainkban is jelen van nagyjából 180 taktikai atomfegyver öt NATO-tagállam területén – Németországban, Törökországban, Olaszországban, Belgiumban és Hollandiában.⁶⁹

Az 1999-től megjelent úgynevezett „műveleti NATO” koncepciót a 2014-es ukrán konfliktus erősen felrázta, és a szövetséget némiképp visszairányította a gyökereihez. A NATO szempontjából a régi-új kihívás visszahozta a hidegháborúban megismert keleti irányból érkező orosz fenyegetést, amit a NATO sikeresen kezelt valamivel több, mint 40 évig. Ennek köszönhetően egyfajta visszarendeződést láthattunk a kollektív biztonságtól a kollektív védelem irányába, ami ismét a keleti határok

⁶⁸ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014., 696-697. o.

MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérleg a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

⁶⁹ Igaz, hogy ezeknek a fegyvereknek a számáról és hollétéről a NATO hivatalos dokumentumai nem árulnak el pontos adatokat, de napjainkra számos közvetlen és közvetett információ napvilágot látott az amerikai taktikai atomfegyverekről.

Amy F. WOOLF: *Nonstrategic Nuclear Weapons*, [online], 2017. 02. 21., Forrás: Congressional Research Service [2017. 12. 26.]

Hans M. KRISTENSEN: *Non-Strategic Nuclear Weapons - Federation of American Scientists Special Report No. 3*, [online], 2012., Forrás: Federation of American Scientists, [2017. 12. 26.]

és a NATO-tagállomok szuverenitásának védelmét helyezte előtérbe. Ennek az egyik kulcseleme a NATO készenléti szintjének megemelése volt a kiszámíthatatlan új kihívásokkal szemben. Mindez a NATO válságkezelési képességeinek fejlesztését és a parancsnoki struktúra hatékonyabb integrálását igényelte. Ennek kapcsán Rasmussen főtitkár egy felkészült, erős és kiegyensúlyozott szövetségről beszélt. Az úgynevezett „készenléti NATO” koncepcióban nagy hangsúly helyeződik az okos védelem koncepciójára, ami kevesebért többet ad a megfelelő prioritációnak, a szorosabb kooperációnak és az észszerűbb specializációnak köszönhetően; illetve nagy hangsúly van – többek között – az olyan multinacionális programokon, mint a balti légvédelem, amiben Magyarország is részt vett, illetve a pápai légi bázison lévő stratégiai légiszállítási képességen. Az úgynevezett Összekapcsolt Erők Kezdeményezés (Connected Forces Initiative – CFI) szövetségi szintű, modern, integrált, magas készenlétű haderők fenntartását tűzte ki célul, a NATO Reagáló Erők rendszeres 5. cikkelyes hadgyakorlatai által. A 2014-es walesi csúcson elfogadott javaslatok között szerepelt a közvetlenül a NATO keleti határának védelmére létrehozott Készenléti Akcióterv (Readiness Action Plan – RAP), és a Magas Készenlétű Összhaderőnemi Haderőcsoport (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF). Ezeknek az intézkedéseknek a legfőbb feladata a váratlan és meglepetésszerű katonai fenyegetések kezelése, különösen a NATO keleti szárnyterületein. Ez a helyzet némiképp megosztotta a közép-kelet-európai államokat is. Míg Lengyelország, Románia és a Balti államok komoly aggodalmukat fejezték ki a visszatérő orosz agresszióval szemben, addig Magyarország és Szlovákia kevésbé érzi akutnak az orosz fenyegetést.⁷⁰ Ez persze nem jelenti azt, hogy Budapest ne lett volna szolidáris a térség államaival, hiszen komoly részt vállalt a készenléti NATO koncepció különböző együttműködési programjaiban. Ugyanakkor jól látható, hogy a magyar kormány a sokat kritizált szorosabb orosz kapcsolatai miatt a 2016-os varsói NATO-csúcs előkészületei alatt végig amellelt érvelt, hogy a szövetség minden irányba figyeljen, és a déli irányból érkező menekültválságra, illetve a déli határok védelmére helyezzen legalább ugyanakkora hangsúlyt, mint a keleti kihívás kezelésére.

Az ukrán válságnak és az imént felsorolt intézkedéseknek köszönhetően az Egyesült Államok újra arra kényszerült, hogy növelje katonai jelenlétét az európai kontinensen. A walesi és a varsói csúcson hozott intézkedések egyértelműen újraélesztették a nagyszabású műveletekben kifáradt NATO-szövetséget, és közelebb hozták Washingtont Európához. Donald Trump

⁷⁰ SZENES Zoltán: Előre a múltba? A NATO Wales után, *Külügyi Szemle*, 2014 ősz, 3–26. o.

elnökségével azonban úgy tűnik, hogy a gazdasági érdekek fokozott jelentőséggel bírnak a külpolitikai döntésekben, így a szövetségeseknek – és köztük Magyarországnak – is figyelnie kell arra, hogy törekedjen a 2%-os küszöb elérésére, az Egyesült Államokkal való bilaterális kapcsolatok erősítésének egyik jó módja pedig az amerikai haditechnika vásárlása (ahogy ezt a lengyel példa is mutatja).

Békefenntartó missziók

A NATO a hidegháború vége óta összesen 24 katonai műveletet indított, aminek komoly hatása volt a szervezet politikai döntéshozatalára és katonai képességeire. Ezekben a nagyszabású műveletekben azonban szinte kifulladt a szervezet, így a 2010-es évek közepére egyfajta fásultság volt tapasztalható a szövetségben. Ezek a műveletek komoly terhet jelentettek a szövetségnek, mind anyagilag, mind pedig az emberáldozatok terén. Ennek eredményeképpen a közvélemény támogatása is látványosan lecsökkent. Egy 2014 nyarán készített közvélemény-kutatás szerint az európai lakosság 73%-a és az amerikaiak 59%-a gondolta úgy, a NATO-nak Európa védelmére kellene fókuszálni, és vissza kéne venni a területen kívüli missziókból. A NATO történetének legnagyobb küldetése az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (International Security Assistance Force – ISAF) misszió volt, ami a 2012-es csúcspontban 130 ezer főt számlált, 50 ország (köztük 28 NATO-tagállam) részvételével. A biztonsági és újjáépítési feladatokba Washington 2003 augusztusától vonta be a szövetségeseket. Habár a NATO 2014 végéig kivonult Afganisztánból, tovább támogatja az ország stabilizálását. Az Eltökélt Támogatás nevű művelet (Operation Resolute Support – ORS) 2015-ben kezdte meg működését, és elsősorban kiképzési, tanácsadói és támogatási feladatokat lát el.⁷¹

Magyarország 1999 óta a NATO összes szárazföldi békefenntartó műveletében részt vett. A magyar katonai erők jelen vannak/voltak Koszovóban (Kosovo Force – KFOR), Albániában (Albania Force – AFOR), Macedóniában (Amber Fox, Essential Harvest, Allied Harmony) és Boszniában (Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina – SFOR, European Union Forces in Bosnia and Herzegovina – EUFOR). 2003-tól a Magyar Honvédség megjelent Afganisztánban és Irakban. A magyar szerepvállalás egyik leglátványosabb helyszíne Afganisztán volt, ahol a magyarok először Kabulban teljesítettek őrzés-védelmi, egészségügyi és repülőter-műszaki feladatokat, ezt követően pedig hozzájárultak a német

⁷¹ Uo.

Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT) munkájához, és 2006-tól önálló PRT-t működtettek Baglán tartományban.⁷²

A Magyar Honvédség legnagyobb békefenntartó missziója a NATO keretében zajló KFOR misszió Koszovóban. A Honvédség a 2015-ös afganisztáni ISAF-műveletek lezárulását követően jelentősen megnövelte a magyar békefenntartók létszámát Koszovóban, és átlagosan 370 főt állomásoztat az országban. 2017 második negyedévéől a magyar kontingens átvette a KFOR Harcászati Tartalék Zászlóalj teljes vezetését. Emellett a Honvédség továbbra is ott van Afganisztánban az Eltökélt Támogatás misszió keretében. Mivel 2014-ben az ISAF-től fokozatosan átvette az afgán kormány a biztonság garantálásának felelősségét, a misszió mindössze az állami szuverenitás megszilárdítására van jelen. Magyarország itt egy legfeljebb 50 fős Különleges Műveleti Kontingenssel, egy legfeljebb 13 fős, Mi-17 szállítóhelikopter légikiképzés-támogató csoporttal, egy 30 fős Nemzeti Támogató Elemmel, és egy legfeljebb 30 fős Biztosító Szakasszal van jelen. 2016-ban mindez átlagosan 105 főt jelentett.⁷³

A magyar békefenntartók teljesítményének elismertségét mutatja, hogy a magyar katonák egyre nagyobb jelentőségű szerepet kapnak a NATO missziós tevékenységében – erre jó példa az önálló afganisztáni PRT és a Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport létrehozása, a magyar különleges erők többszöri bevetése, a magyarok felkérése a kabuli reptér felügyeletére, illetve a pápai légibázis és a többnemzeti légiszállítási képesség kialakítása. Mindez azt bizonyítja, hogy a NATO elismeri a magyar katonák felkészültségét.⁷⁴

Végül fontos megjegyezni, hogy a magyar–amerikai kapcsolatok szempontjából jelentős kapocs, hogy az Iszlám Állam terrorszervezet elleni, amerikai vezetésű nemzetközi koalícióban is szerepet vállal a Magyar Honvédség. Az Országgyűlés 2015 folyamán felhatalmazta a Honvédséget, hogy az *„Iraki Köztársaság területén partnerképesség-építési, őrző-védő és csapatkísérő feladatokat lásson el egy legfeljebb 150 – váltási időszakban 300 – fős, a szükséges technikai eszközökkel, fegyverzettel, felszereléssel ellátott katonai kontingenssel.”*⁷⁵ A magyar kontingens ezzel átlagosan az első tíz nemzet között szerepelt 2016-ban, és az erbili kiképző központba került kitelepítésre.

⁷² SZENES Zoltán: *Koncepcióváltás a magyar békefenntartásban?*, [online], 2008. 09. 04., Forrás: *Nemzet és Biztonság* [2017. 12. 26.]

⁷³ ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA: *A Magyar Honvédség békefenntartó missziói 2.*, [online], 2017. 06. 06., Forrás: *Parlament.hu* [2017. 12. 26.]

⁷⁴ SZÁLKAI Kinga: *Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején*, [online], 2016, Forrás: *Antall József Tudásközpont* [2017. 12. 20.]

⁷⁵ ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA: *A Magyar Honvédség békefenntartó missziói 2.*, [online], 2017. 06. 06., Forrás: *Parlament.hu* [2017. 12. 26.]

A magyar stratégiai kultúra és a haderőreformok

A magyar stratégiai kultúra az euroatlanti integrációnak köszönhetően komoly változásokon ment keresztül az elmúlt két évtizedben, ugyanakkor továbbra is megmaradt néhány rossz történelmi beidegződés. Az egyik ilyen elem az úgynevezett „kisállamiság” érzése, ami abból fakad, hogy Magyarországnak nincsenek meg a megfelelő képességei a biztonsági környezetének alakítására. Ebből egy alkalmazkodó és követő magatartás adódik, illetve a katonai erő alkalmazásának komoly korlátai. Valamelyest ennek köszönhető, hogy a magyar politikai elit a biztonságpolitikai kérdéseket általában a belpolitikai érdekek mentén vizsgálja, nagyon sivár politikai, szakértői és társadalmi vitát generálva ezekben a témákban. Az Egyesült Államok gyakorlatával szemben ez komoly eltérést jelent. A magyar védelempolitika kialakítása egy szűk szaktanácsadói körre és a mindenkori kormány tagjaira szűkül. Ennek köszönhetően az integrációs folyamat elmélyítésére és kiteljesedésére nem volt még elég idő. Komolyabb nemzeti konszenzus mindössze a NATO-tagság kapcsán rajzolódott ki. A koherens stratégiai kultúra hiánya miatt Magyarország kül- és biztonságpolitikai céljait elsősorban a szomszédos régiókra koncentrálja, illetve a NATO-hoz és az EU-hoz való csatlakozásának köszönhetően hozzájárul az euroatlanti integrációs szervezetek tevékenységéhez is.⁷⁶

A hidegháború vége már önmagában komoly reformokat követelt, a szovjet korszakra jellemző tömeghadsereg, illetve az anyagháború és a területvédelem koncepcióin nyugvó haderőt gyökeresen át kellett alakítani, ami nagyrészt a NATO-tagság előkészületeinek keretében ment végbe. A magyar Honvédség átalakítása már a NATO-hoz való csatlakozást megelőző években elkezdődött. Az 1994 júliusában hatalomra kerülő Horn-kormány mind szervezetileg, mind pedig a NATO-val való együttműködés terén felgyorsította Magyarország integrációját. 1995 januárjában létrejött a Magyar Atlanti Összekötő Hivatal, ami a NATO katonai szerveivel való kapcsolattartásért volt felelős, majd 1995 októberében megalakult a Magyar Honvédség Euroatlanti Integrációs Munkacsoportja a NATO-szabályzatok és -kézikönyvek hazai adaptálására. A csatlakozás felkészülésére a külügyben tárcaközi koordinációs bizottságot hoztak létre és 1997 októberében megnyílt a brüsszeli magyar NATO-misszió. Magyarország emellett becsatlakozott a NATO védelmi tervezési rendszerébe. A Horn-kormány alatt véghezvitt reformok a civil kontroll, a haderő finanszírozása és a beszerzések terén már a NATO-tagságra

⁷⁶ CSIKI Tamás: *A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei*, [online], 2013. 01. 10. Forrás: Biztonságpolitika.hu [2017. 12. 20.]

készülve fogalmazódtak meg.⁷⁷ Magyarország számára a haderő-fejlesztés és a NATO-kompatibilitás elérése komoly üzleti lehetőséget jelentett, és a NATO a biztonsági beruházási program keretében számottevően hozzájárult a magyar képességfejlesztéshez. A magyarországi NATO-beruházások összege 2015-ben elérte a 60 milliárd Ft-ot, ami nagyrészt a pápai és a kecskeméti légi bázisok fejlesztését, a bánkúti, békéscsabai és medinai radarrendszerek felállítását, és az Egészségügyi Kiválósági Központ működését fedezi. Emellett a NATO-tagság segítette egyfajta együttműködési kultúra kialakításában is.⁷⁸ A személyi állomány kapcsán a fejlődést segítette a nemzetközi műveletekben való részvétel. A csatlakozással a 155 ezer fős Magyar Honvédség létszáma tíz év alatt 100 ezer fő alá csökkent, létrejöttek a haderőnemi vezérkarok (ezeket később megszüntették), és létrehoztak egy altiszti akadémiát.

A NATO-tagság majd 20 évére visszatekintve azonban elmondható, hogy a magyar haderő modernizációja csak részben hozott eredményt. A kompatibilitás és interoperabilitás kapcsán már számos területen képes Magyarország együttműködni a NATO-szövetségesekkel, de a Magyar Honvédség haditechnikai modernizációja messze elmaradt a várakozásoktól, részben költségvetési nehézségek miatt.⁷⁹ Az amerikai-magyar viszonylatban komoly kritikákat váltott ki a magyar vadászgépek beszerzésének kérdése. Miután az 1990-es évek balkáni válságai egyértelműen megmutatták a magyar légtér sérülékenységét, Magyarország úgy döntött, hogy vadászgépeket fog lízingelni. A versenyben számos lehetőség felmerült: a svéd–brit modern, negyedik generációs Gripen JAS–39 vadászgépek, a francia Mirage 2000, az orosz Míg–29 vagy Szu–27, illetve az amerikai gyártású F–16-osok. Miután a magyar rendszerváltáshoz az F–16-os gépeket gyártó Lockheed Martin vállalat komoly hozzájárulást adott, az amerikaiak azt várták, hogy Magyarország őket választja. A magyar kormány azonban a jobb „offset” feltételek miatt végül a svéd Gripeneket választotta, ami némi feszültséget generált Budapest és Washington között. Magyarország azonban ezzel a haderő-modernizációval nemcsak a magyar légtér védelmét növelte,

⁷⁷ SZENES Zoltán – TÁLAS Péter: *A magyar biztonság- és védelempolitika fejlődése és a haderőreformok, 1989–2011* (I.), [online], 2012., Forrás: Nemzet és Biztonság [2017. 12. 26.]

⁷⁸ SZÁLKAI Kinga: *Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején*, [online], 2016, Forrás: Antall József Tudásközpont [2017. 12. 20.]

⁷⁹ CSIKI Tamás: *15 év, 15 hang: Vélemények Magyarország 15 éves NATO-tagságának eredményeiről*, [online], 2014., Forrás: Biztonsagpolitika.hu [2017. 12. 26.]

hanem a képességet NATO-feladatok ellátására is felajánlotta, többek között a balti államok légtérének ellenőrzésére.⁸⁰

A magyar–amerikai kapcsolatok terén viszont komoly sikert jelent, hogy az úgynevezett „FBI Akadémia” (International Law Enforcement Academy) központja Budapestre került, ami az egész közép-kelet-európai régióból fogad szakembereket különböző képzési programokra. A Nemzetközi Rendészeti Akadémia 1999-ben állt fel, és a transznacionális bűnözéssel szembeni küzdelemhez nyújt komoly támogatást a régió országainak.

Összességében elmondható, hogy a magyar védelmi szektor általában véve komoly alulfinanszírozottságtól szenved, és az erőforrások hiányából fakad, hogy a haderő modernizációja messze elmaradt a várakozásoktól. A folyamat tehát még messze nem befejezett, és a következő évekre előirányzott költségvetési növelések segíthetnek ebben.

⁸⁰ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

Gazdasági együttműködés

Kis nyitott gazdaságként, ahol a belső fogyasztás viszonylag alacsony, Magyarország nagymértékben függ a világgazdaság és világpolitika alakulásától. Mivel a magyar lakosság kevesebb, mint 10 millió főt számlál, a gazdaság exportorientált, és a több évtizedes kommunista tervgazdálkodás súlyos strukturális problémákat hagyott maga mögött. Ehhez ráadásul hozzáadódik, hogy a hidegháború utáni kormányok gazdaságpolitikája nem volt éppen sikeres, és sok korábbi problémán nem sikerült túllépni. A Szovjetunió és a keleti blokk szétesésével Magyarország elvesztette korábbi exportpiacait, a GDP komoly mértékben csökkent, és számottevően megnőtt a munkanélküliség aránya. Ennek tükrében az 1989-es rendszerváltást követően a gazdasági átalakítás volt az egyik legégetőbb feladat. A reformok középpontjában a privatizáció és a külföldi működő tőke bevonása volt. Az Egyesült Államok tőkebefektetései (FDI) kulcsszerepet játszottak: a német tőkebefektetések mögött az Egyesült Államok állt a második helyen.⁸¹

Megjelentek az olyan amerikai vállalatok Magyarországon, mint a General Electric, a General Motors, a Ford Motor Company, vagy a Microsoft. A magyar gazdaság teljesítményéhez mérten ezek az óriáscégek nagyarányú befektetéseket eszközöltek Magyarországon, és mellettük számos kis és közepes méretű vállalat (KKV) is megjelent az Egyesült Államokból. Ezek a vállalatok a tőkebefektetések mellett rendkívül fontos szerepet játszottak a technológia fejlesztésekben és a vállalati kultúra, illetve a know-how átadásában. A magánvállalatok mellett az amerikai kormány is komoly befektetéseket eszközölt Magyarországon: a Magyar–amerikai Vállalkozási Alap, és a kelet-európai demokráciáknak nyújtott SEED segélyprogram keretében 938 millió dollárral támogatta Washington a magyar átmenetet, amihez hozzáadódott még nagyjából 240 millió dollár a USAID-től. Emellett a kereskedelmi küldöttségek kölcsönös látogatásai is fellendültek, és a két ország kormánya külön megállapodásokat kötött a köztük lévő kereskedelem könnyítésére.⁸²

Ezeknek a segélyeknek a mértéke azonban némi csalódást keltett Magyarországon és a régió többi államában, mivel a közép-európaiak egyfajta új Marshall-tervben reménykedtek. Igaz, hogy az amerikai magántőke megjelenésével dollármilliárdok érkeztek a térségbe szigorúan piaci alapon,

⁸¹ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltás után*, [online], 2014, Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

⁸² MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 694. o.

a hasonló mértékű kormányzati beruházások elmaradtak. Ez a magyar lakosságban is némi csalódottságot váltott ki, ráadásul ezt a kiábrándulást fokozta, hogy a privatizációval, a külföldi vállalatok, illetve a szabadpiaci verseny megjelenésével sokan elvesztették állásukat, és számottevően megnőtt a munkanélküliek aránya. Ez főleg a nagyipar szektorait érintette, ahol elsősorban a szakképzetlen munkaerőt érintő elbocsátásokra került sor.⁸³

A munkanélküliség növekedése ellenére az amerikai vállalatok befektetési megjelenése rendkívül pozitív hatással volt a magyar gazdasági szektorra, a gazdasági diverzifikációnak köszönhetően a magyar gazdaság és külkereskedelem előtt megnyíltak a nyugati piacok, amit tovább élénkített Budapest Európai Unióhoz való csatlakozása. A Magyarországra érkező amerikai vállalatok elsősorban az információtechnológia és a megújuló energiaforrások terén voltak látványosak. Az Egyesült Államok már az 1990-es évek eleje óta ösztönzi a régió országait az energiadiverzifikációra, és hogy regionális együttműködéssel csökkentsék egyoldalú energiafüggőségüket, legfőképpen Moszkvától (pontosan ezt a célt szolgálják a régió államai közötti interkonnectivitás kiépítését célzó projektek). Gazdasági téren egészen a mai napig ez az egyik legfőbb amerikai törekvés a régióban. Ennek ugyanis komoly politikai vonzata van, hiszen ahogy az már többször látható volt, Moszkva gyakran próbálja a térség energiaszektoraiban (mindenekelőtt a gázellátásban) meglévő monopol helyzetét politikai fegyverként alkalmazni.⁸⁴

A gazdasági szektorban az amerikai kapcsolatok másik látványos eleme az amerikai gazdaságpolitikai elvek alapján létrehozott nemzetközi pénzügyi intézetek működése. Az Egyesült Államok a legnagyobb befizető a Nemzetközi Valutaalapban és a Világbankban, illetve a legbefolyásosabb amerikai üzleti köröknek egyértelmű kapcsolata van a nagy nemzetközi hitelminősítő intézetekkel is. Magyarország szempontjából ez különösen fontos, mivel az ország az 1980-as évek elejétől komoly államadósságot halmozott fel, ami a rendszerváltás idejére elérte a 20 milliárd dollárt. Ez akkoriban egy főre számítva a világ legmagasabb eladósodottságát jelentette. Az új magyar kormány a gazdasági átalakítások problémáinak megoldására ismét a nemzetközi pénzügyi intézetekhez kellett, hogy forduljon, illetve a magyar állampapírokat a szabad pénzügyi piacokon értékesítette, melyeknek egy jelentős része amerikai befektetési vállalatokhoz került.⁸⁵

⁸³ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Uo.

A Magyarországra tőkebefektetéseket hozó vállalatok egyik nagy problémája, hogy a magyar üzleti környezet viszonylag gyakran változik, és nem túl kedvező a külföldi vállalatok számára. Míg a baloldali kormányok gazdaságpolitikája a klasszikus liberalizmushoz közelebb állt, és a külföldi befektetők némi támogatást kaptak, addig a jobboldali kormányok megpróbálták helyzetbe hozni a magyar KKV-kat, ami sokszor a külföldi vállalatok működésének megnehezítésével járt.⁸⁶ Mindkét oldallal szemben komoly kritikaként jelenik meg a magyar adórendszer. Magyarországon hiába van alacsony szinten a vállalati adó, a helyi adók magasak, és a munkások bérének is nagyjából 50%-át elviszik az adók. Ennek kapcsán az amerikai nagykövetség a 2000-es évektől több konzultációt is tartott a magyar kormányokkal és az Amerikai Kereskedelmi Kamara is az adóreform mellett kardoskodik. Amíg Szlovákiában például a vállalatokra és a magánszemélyekre is 19-25%-os adó vonatkozik, addig nehéz lesz fenntartani Magyarország versenyképességét a régióon belül. Emellett az is rontott némiképp a magyar gazdaság helyzetén, hogy az 1990-es években a szakképzett és olcsó munkaerő még bőven rendelkezésre állt Magyarországon. Mivel azonban a nagyvállalatok viszonylag hamar betörték a piacra az 1990-es évek elején, a bérek megemelkedtek és Magyarország EU-s tagságával olyan országok, mint Szlovákia, Ukrajna és Románia ma már jóval alacsonyabb helyi bérszint mellett tud hasonló kondíciókat adni az amerikai vállalatoknak. Nagy kihívást jelent emellett az infra-struktúra fejlesztésének szükségessége is.⁸⁷

Az amerikai befektetők továbbá gyakran kifogásolják, hogy a régió országai között nincs megfelelő gazdasági koordináció. Míg ezek az országok egyenként kicsi piacot jelentenek, a tágabban értelmezett Közép-Európa már egy 100 millió fős piac, ami az Egyesült Államok szemében is komoly lehetőségeket rejt, főleg olyan, egyébként lassan megtérülő iparágakban, mint az infrastrukturális beruházások.⁸⁸ Egy másik kritika a magyar kormánnyal szemben a korrupció magas mértéke. Colleen Bell volt amerikai nagykövet is elmondta, hogy alapvetően a korrupció áll a magyar–amerikai kapcsolatok erősödésének útjában, hiszen az ő hivatali ideje alatt több amerikai vállalat is érdeklődött Magyarország iránt, és úgy tűnik, hogy az ország továbbra is jó befektetési lehetőségnek tűnik. Bell

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Rick T. WILSON: "Hungary" for Change: U.S. Ambassador to Hungary, George Herbert Walker III, Discusses the Competitive Position, Regional Participation, and Global Aspirations of Hungary, [online], 2006. 10. 19., Forrás: Thunderbird International Business Review [2017. 12. 26.]

⁸⁸ MAGYARICS Tamás: *Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltozás után*, [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

továbbá azt is elmondta, hogy az Obama-adminisztráció által előterjesztett transzatlanti szabadkereskedelmi övezet létrehozása kapcsán Washington pozitívan értékelt az Orbán-kormány támogatását, habár ezt a kérdést végül a Trump-adminisztráció levette a napirendről.⁸⁹

A fent említett nehézségek ellenére Szemerkényi Réka volt washingtoni nagykövet hangsúlyozta, hogy a magyar–amerikai gazdasági kapcsolatok sosem voltak még olyan erősek, mint napjainkban. Ennek egyik bizonyítéka a chicagói magyar konzulátus megnyitása, ami szintén aktívan részt vesz a gazdasági kapcsolatok élénkítésében. Szemerkényi azt is elmondta, hogy az Egyesült Államok továbbra is a második legnagyobb külföldi befektető Magyarországon, és jelenleg több, mint 1700 amerikai cég ad munkát 90 ezer embernek Magyarországon. Az Orbán-kormány eddig tíz amerikai céggel kötött stratégiai együttműködési megállapodást. Intézményi szempontból az Egyesült Államokban működő magyar diplomáciai testület, illetve a Budapesten működő Amerikai Kereskedelmi Kamara rendkívül fontos szerepet játszik a gazdasági kapcsolatok elmélyítésében.⁹⁰

A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján az Egyesült Államok jelenleg Magyarország 12. legfontosabb kereskedelmi partnere és a magyar export 3,4%-a irányul az Egyesült Államokba, míg a magyar termékimport 2,1%-a érkezik onnan. A bilaterális kereskedelem értéke nagyjából 5,5 milliárd dollár. 2014-ben az amerikai működőtőke-beruházások mértéke elérte a 18,4 milliárd dollár összeget. A Magyarországra érkező amerikai beruházások nagy része elsősorban az IT, a gépjármű és telekommunikációs szektorokba érkezik. A már korábban említett General Electric a legnagyobb amerikai beruházó Magyarországon, hazánkban összesen 12 gyárat, öt kutatás-fejlesztési központot és három üzleti központot működtet, 13 magyar városban. A GE tevékenységi köre kiterjed az egészségügy, az energetikai szektor, a vízgazdálkodás, az elektromos áram és a légi közlekedés szektoraiba. Az elmúlt két évben a GE önmagában 120 millió dollárt fektetett be Magyarországon. A cég ráadásul folyamatosan növekszik és egyre több szakképzett magyarnak ad állást. A GE mellett a másik amerikai óriás a Microsoft, amely jelenleg mintegy 50 ezer embernek ad munkát Magyarországon.⁹¹ Magyarország irányából az Egyesült Államokba elsősorban számítógépes és elektronikai termékek, nehézszerkezetek, és gépjárművek kerülnek

⁸⁹ ATV: Bell: Korrupció áll a magyar–amerikai kapcsolatok erősödésének útjában, [online], 2016. 01. 20., Forrás: Atv.hu [2017. 12. 05.]

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Sonja BENCZE: U.S. Footprint Increasing in Hungary, [online], 2017. 06. 30., Forrás: Budapest Business Journal [2017. 12. 05.]

exportálásra, míg az Egyesült Államokból származó import nagyrészt áramköri lapokból és gyógyászati termékekből áll.⁹²

Összességében az amerikai gazdasági jelenlét a térségben nemcsak a piacgazdaság megteremtését szolgálta, hanem közvetve a társadalmi és politikai stabilitáshoz is hozzájárult, ami a modern biztonságpolitikai felfogás szempontjából az egész térség biztonságát növelte. Az is egyértelműen látható, hogy az amerikai befektetések elsősorban nem állami beruházások formájában érkeztek, hanem nagyvállalatok működőtőke-beruházásaival. Magyarország majd 30 éve közkedvelt partnere az amerikai gazdasági szereplőknek, a verseny azonban megnőtt az elmúlt időszakban, így ha Budapest fent kívánja tartani versenyképességét, akkor bizonyos fokú reformokra mindenképp szükség lesz.

⁹² EMBASSY OF HUNGARY IN WASHINGTON, DC: [Business and trade relations](#), [online], 2017.,
Forrás: Washington.kormany.hu [2017. 12. 26.]

Konklúzió

A hidegháborút követő időszakban Magyarország a közép-kelet-európai régió egyik éltanulója volt, és ezt a nyugati világ hozzáállása is jól mutatta. A politikai és gazdasági átalakuláshoz Magyarország és Lengyelország a térség államai közül kiemelkedő támogatást kapott a nyugati hatalmaktól – elsősorban az Egyesült Államoktól. Az országban viszonylag gyorsan megjelentek az amerikai nagyvállalatok és beruházásaiknak köszönhetően nagy lendületet kapott a magyar gazdaság. Egészen napjainkig Németország után az Egyesült Államokból érkezik a második legnagyobb arányú külföldi működőtőke Magyarországra.

Biztonságpolitikai szempontból Budapest előtt számos lehetőség állt a Varsói Szerződés széthullását követően. Igaz, hogy viszonylag gyorsan megszületett a döntés, hogy Magyarország az euroatlanti integrációt fogja választani saját védelme garantálására, ez a döntés azonban egy gondos mérlegelés eredménye volt, ahol egyértelművé vált, hogy a többi lehetőség nem tudja Magyarország érdekeit és értékeit olyan hatékonyan képviselni, mint a nyugati államokkal való integráció. Ennek köszönhetően erős belső konszenzus alakult ki Magyarország NATO-tagságát illetően. A magyar csatlakozásnak nagy lökést adott, hogy a Balkánon zajló háborúban Magyarország geostratégiai felértékelődött, és komoly logisztikai segítséget nyújtott a szövetségeseknek, még annak ellenére is, hogy ezzel nagy politikai kockázatot vállalt. A NATO-hoz való csatlakozás eredményeképpen új fejezet nyílt a magyar–amerikai kapcsolatokban, és Magyarország és az Egyesült Államok szövetségessé váltak.

A két ország politikai kapcsolatait tekintve, a Wikileaks anyagok viszonylag pontos képet adnak a budapesti amerikai nagykövetség munkájáról, és arról, hogy Washington számára mik a legfontosabb prioritások Magyarországon. A magyar–oroszk kapcsolatok vannak leginkább fókuszban, és ennek kapcsán az energiadiverzifikáció kérdése is. A dokumentumok alapján nagy jelentőséggel bír továbbá Magyarország NATO-s szerepvállalása, a magyar–iráni kapcsolatok, és a demokrácia helyzete Magyarországon. Ezekben a kérdésekben a mindenkor magyar vezetés sokszor konfrontálódott az Egyesült Államokkal, és az elmúlt években úgy tűnik, hogy a politikai kapcsolatok némiképp megromlottak Budapest és Washington között.

A politikai ellentétek ugyanakkor nem befolyásolták a két ország katonai téren meglévő együttműködését, mely egyértelműen a legerősebb szálát jelenti közöttük. Magyarország szűkös erőforrásai és alacsony védelmi kiadásai miatt

sokszor kap olyan vádakat, hogy potyautas szerepet tölt be a NATO-n belül, ezt ugyanakkor azzal ellensúlyozza, hogy erőn felül teljesít a NATO-missziókban. Ezt Washingtonban és Brüsszelben is nagyra értékelik, és általában véve elmondható, hogy a különböző missziókban Magyarországra bízott szerepek egyértelműen mutatják, hogy a Honvédség tevékenységét elismerik, és a magyar katonák jelentős mértékben járultak hozzá a műveletek sikereihez.

Szemben a politikai kapcsolatok viszonylagos romlásával, a gazdasági kötelek a hidegháború vége óta stabilan erősek, és az elmúlt pár évben a magyar kormány fontos stratégiai megállapodásokat kötött amerikai nagyvállalatokkal. Ezen a területen a legnagyobb kihívást az fogja jelenteni Magyarország számára, hogy külföldi vállalatoknak kedvező környezetet teremtsen, és fenntartsa az ország versenyképességét a régió többi államával szemben.

Összességében elmondható, hogy a magyar–amerikai kapcsolatok a hidegháború végével egyre szorosabbá váltak, és ebből Magyarország mind politikailag, mind pedig gazdaságilag és katonailag rengeteget profitált. Számos okból az Egyesült Államokkal való szoros együttműködésnek továbbra sincs igazi alternatívája, és a súrlódások ellenére a két országot továbbra is összekötik alapvető érdekeik és értékeik.

Felhasznált irodalom

- A Külgazdasági és Külügyminisztérium tájékoztatása, [online], 2014. 11. 13.
Forrás: *Kormany.hu* [2017. 12. 05.]
- BALOGH János Mátyás: [Az amerikai-magyar diplomáciai kapcsolatok felvétele](#), [online], 2012. 05. 14. Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár [2017. 12. 01.]
- BAYER, Lili: [Why Putin needs Orbán](#), [online], 2017. 02. 01., Forrás: *Politico* [2017. 12. 05.]
- BÉKÉS Csaba: [Hidegháború, enyhülés és az 1956-os magyar forradalom](#), [online], 1996. 09. 29. Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár - Évkönyv 1996/1997 [2017. 12. 01.]
- BÉNI, Alexandra: [Colleen Bell cited Obama and sent a message to the Hungarian Government](#), [online], 2016. 10. 06., Forrás: *Daily News Hungary* [2017. 12. 05.]
- BORHI László: [Az Egyesült Államok és Kelet-Európa, 1989](#), [online], 2001. 01. 04., Forrás: *História* [2017. 12. 05.]
- BORHI László: [Hadüzenettől rendszerváltásig – Az Egyesült Államok és Magyarország, 1941–1991, Akadémiai doktori értekezés](#), [online], 2010, Forrás: MTA Történettudományi Intézet [2017. 12. 01.] 152-181. o.
- BORHI László: Magyar–amerikai kapcsolatok 1945-1989, *História*, 2010/3, 3-13. o.
- BRZEZINSKI, Zbigniew: *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, New York, 1997.
- GATI, Charles: *Vesztett illúziók. Moszkva, Washington, Budapest és az 1956-os forradalom*, Osiris, Budapest, 2006.
- GLANT Tibor: *A Szent korona amerikai kalandja, 1945-1978*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.
- CLINTON, Hillary: [Letter to Viktor Orbán](#), [online], 2011. 12. 23., Forrás: *Hungarian Spectrum* [2017. 12. 05.]
- HUNGARY JOURNAL: [Obama-era diplomat warns government](#), [online], 2017. 12. 19., Forrás: *The Hungary Journal* [2017. 12. 05.]
- [Hungary's latest lobbying effort: Connie Mack IV and Dana Rohrabacher](#), [online], 2015. 05. 14., Forrás: *Hungarian Spectrum* [2017. 12. 05.]
- [Így csicskázatná Amerika az Orbán-kormányt – 27 pontos, exkluzív non-paper a Mandineren](#), [online], 2015. 10. 15. Forrás: *Mandiner.hu* [2017. 12. 05.]

JESZENSZKY Géza: [A közép- és kelet-európai rendszerváltás nemzetközi háttere](#), [online], 2010., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

KESKENY Linda: [Az amerikai–magyar diplomáciai kapcsolatok \(1990-1994\)](#), [online], 2011., Forrás: Polgári Szemle [2017. 12. 05.]

KIRÁLY Béla: [A magyar kérdés az ENSZ-ben: 1956-63](#), [online], 1993., Forrás: Magyar ENSZ Társaság [2017. 12. 01.]

LYMAN, Rick: [Putin Swaggers Into Hungary as Europe Wonders About U.S.](#), [online], 2017. 02. 02., Forrás: *The New York Times* [2017. 12. 05.]

MAGYARICS Tamás: [Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek](#), Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014, 683-684. o.

MAGYARICS Tamás: [Partnerek és szövetségesek: Mérlegen a magyar–amerikai kapcsolatok a rendszerváltás után](#), [online], 2014., Forrás: Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Folyóiratának Tudományos folyóirata [2017. 12. 05.]

[McCain sparks US-Hungary diplomatic row over Orban](#), [online], 2014. 12. 03., Forrás: *BBC News* [2017. 12. 05.]

[Meghosszabbítják a két gyanúsított előzetes letartóztatását az IMF-es kémügyben](#), [online], 2016. 04. 01. Forrás: *Index.hu* [2017. 12. 05.]

NYÁRI Gábor – RAPALI Vivien: [Antall József külpolitikájának főbb irányvonalai V. – Magyarország és az euroatlanti integráció](#), [online], 2016, Forrás: Napi Történelmi Forrás [2017. 12. 05.]

PÉCZELI Anna: [A Nukleáris Védetség Csúcsok értékelése és a folyamat jövője](#), [online], 2016. 03. 20., Forrás: SVKK-elemzések [2017. 12. 05.]

RÁCZ András: [Hungary and the WikiLeaks Cables](#). In: RÁCZ András (szerk.): [The Wikileaks Cables and their impact on the Visegrad countries and the Baltic states](#), Hungarian Institute of International Affairs, Budapest, 2013, 85-100. o.

RETTMAN, Andrew: [US diplomat lashes out at Hungary's Orban](#), [online], 2014. 10. 03., Forrás: *EU Observer* [2017. 12. 05.]

ROHAC, Dalibor – Hajba, Mate: [How the United States can stop Hungary's descent into authoritarianism](#), [online], 2017. 05. 03., Forrás: *The Washington Post* [2017. 12. 05.]

RT NEWS: [US diplomat tells Hungary to back EU, criticizes PM Orban over Russia stance](#), [online], 2014. 10. 24. Forrás: *RT* [2017. 12. 05.]

SIMON Zoltán: [Hungary Rejects Trojan Horse Label After Russian Nuclear Deal](#), [online], 2017. 03. 08., Forrás: *Bloomberg* [2017. 12. 05.]

SZABÓ I. László: [Az Amerikai Egyesült Államokban zajló elnökválasztás és a magyar–amerikai kapcsolatok lakossági percepciója](#), [online], 2016, Forrás: *Nemzet és Biztonság* [2017. 12. 05.]

SZÁLKAI Kinga: [Magyarország NATO-tagságának jelentősége a 21. század elején](#), [online], 2016., Forrás: Antall József Tudásközpont [2017. 12. 20.]

THAN Krisztina: [U.S. diplomat criticizes PM Orban's Russia policies](#), [online], 2014. 10. 24., Forrás: *Reuters* [2017. 12. 05.]

TÓTH Csaba: [Senator John McCain calls Viktor Orbán a "neo-Fascist dictator"](#), [online], 2014. 12. 03., Forrás: *The Budapest Beacon* [2017. 12. 05.]

[U.S. Embassy condemns Horthy celebration](#), [online], 2013. 11. 09., Forrás: *Buda Post* [2017. 12. 05.]

VÉDELMI TANULMÁNYOK

Eddig megjelent

